

. J. de Rijk
Ir. J.M. Veldhuis
Ir. W.G. de Haan

H E T G E E S T M E R A M B A C H T

Een onderzoek naar enkele sociaal-economische
vraagstukken verband houdend met de voorbereiding
van de ruilverkaveling

VERSLAGEN
No. 24

L7
24
A

Juni 1963

[illegible]

►

•

100

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
WOORD VOORAF	5
INLEIDING	7
HOOFDSTUK I PROBLEEMSTELLING EN OPZET VAN HET ONDERZOEK	10
HOOFDSTUK II DE ONDERZOCHE GROEP GRONDGEBRUIKERS	13
§ 1. Indeling naar verschillende gezichts- punten	13
§ 2. Exploitatievorm van de bedrijven	14
§ 3. Geboortegemeente van de geënquêteerden	15
§ 4. Eigen-woningbezit	15
§ 5. Beroep van de vaders	15
§ 6. Kerkelijke gezindte	16
§ 7. Voortgezet onderwijs	16
§ 8. Rechtsvorm van het grondgebruik	17
§ 9. Arbeidsbezetting	18
HOOFDSTUK III DE SEDERT 1952 NIEUWGEVESTIGDE GRONDGEBRUIKERS	19
§ 1. De vestiging	19
§ 2. De ontwikkeling na de vestiging	21
HOOFDSTUK IV STRUCTUREEL AFLOPEND EN NIET-AFLOPEND GROND- GEBRUIK	25
§ 1. Inleiding en begripsomschrijving	25
§ 2. Erkenningen en teeltrechten	27
§ 3. Bedrijfsuitrusting	29
§ 4. Transport naar de veiling	29
§ 5. Arbeidsbezetting	30
§ 6. Bedrijfs grootte	31
§ 7. Verschuiving tussen de beroepsgroepen	32
HOOFDSTUK V DE RICHTING WAARIN DE GRONDGEBRUIKERS HUN BEDRIJVEN WILLEN ONTWIKKELEN	34
§ 1. Plannen met het grondgebruik in het algemeen	34
a. Structureel aflopende bedrijven	34
b. Structureel niet-aflopende bedrijven	35
§ 2. Mogelijke ontwikkelingen in het bedrijfstype	37
a. Intensiverings- en/of uitbreidingsplannen op niet-aflopende bedrijven	37
b. Beoordeling vanuit de huidige situatie van het bedrijf	37
c. Beoordeling, uitgaande van het tot stand komen van de ruilverkaveling	39
§ 3. De noodzakelijke investeringen bij de ont- wikkeling van het bedrijf	42
§ 4. De betekenis van bezit van erkenning en teeltrecht voor de ontwikkeling van het bedrijf	43
§ 5. De ontwikkeling van het bedrijf in verband met de beroepskeuze van de zoons	44
§ 6. De betekenis van de ruilverkaveling voor de ontwikkeling van het bedrijf	49
SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING	53
BIJLAGEN I Vragenlijst (enigszins verkort weergegeven)	59
II Toelichting op enkele veelvuldig gebruikte termen	62

WOORD VOORAF

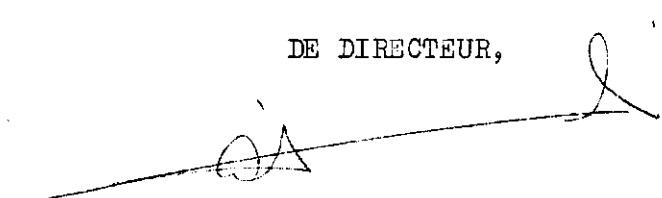
De in oktober 1961 door de Cultuurtechnische Dienst aan het L.E.I. verleende opdracht tot het instellen van een sociaal-economisch onderzoek in het Geestmerambacht, voor welk gebied reeds jarenlang plannen in studie waren om te komen tot ruilverkaveling, is in overleg met de opdrachtgever verdeeld in twee gedeelten. Er bestond nl. in eerste instantie behoefte aan een gedocumenteerde survey van het in-voorbereiding-zijnde ruilverkavelingsgebied. De interdepartementale werkgroep (de Subcommissie uit de Vaste Commissie van de Rijksdienst voor het Nationale Plan) die zich met bovenbedoelde studies heeft beziggehouden, wilde beschikken over de meest recente gegevens met betrekking tot de agrarische structuur van het gebied. Daartoe is in juni 1962 als L.E.I.-nota No. 167 een sociaal-economische schets van het Geestmerambacht verschenen, waarin deze uitvoerige documentatie was verwerkt.

Behalve een documentatie van de huidige situatie diende ook een antwoord te worden gegeven op de vraag naar de toekomstige ontwikkelingen, in het bijzonder ten aanzien van het bedrijfstype. De beantwoording van deze vraag vereiste meer tijd en een diepergaand onderzoek. De resultaten van dit onderzoek zijn in dit L.E.I.-verslag neergelegd.

De sociaal-economische schets en dit verslag moeten derhalve in hun onderlinge samenhang worden gezien.

Het onderzoek is verricht op de afdeling Streekonderzoek. Het verslag is geschreven door J. de Rijk, ir. J.M. Veldhuis en ir. W.G. de Haan (laatstgenoemde is thans werkzaam op de afdeling Tuinbouw).

DE DIRECTEUR,

's-Gravenhage, juni 1963

(Prof. dr. A. Kraal)

INLEIDING

De polder het Geestmerambacht is gelegen ten noorden van Alkmaar tussen het Noordhollands Kanaal en de Ringvaart van de Heerhugowaard.

Reeds sedert tientallen jaren zijn er pogingen in het werk gesteld door het uitvoeren van structurele hervormingen de vertraagde welvaartsontwikkeling in dit gebied te versnellen. Nadat in 1941 een ruilverkavelingsproject werd afgestemd, is sedert het verschijnen van het rapport van de Commissie-Rietsema in 1955 de verbetering van het Geestmerambacht door middel van ruilverkaveling opnieuw aan de orde gesteld. In jaren van slechte opbrengstprijzen voor het belangrijkste produkt uit het Geestmerambacht, de bewaarkool, werd de roep om snelle aanpak van de problemen weer sterker.

Vrijwel unaniem was men van mening dat een doeltreffende ruilverkaveling van het Geestmerambacht moest worden gebaseerd op gelijktijdige overgang van varen op rijden; in ieder geval zou dit voor zeer grote delen van de polder gelden. Gegeven allerlei omstandigheden van bodemkundige, waterstaatkundige en andere aard, zou deze omschakeling echter een zeer kostbare zaak worden. Er werd dus eveneens gezocht naar middelen om de uitvoeringskosten van een dergelijk ruilverkavelingsproject te drukken. Hierdoor ontstonden onvermijdelijke vertragingen in de planning, hetgeen door de plaatselijke bevolking niet altijd werd begrepen.

Inmiddels evolueerden ook op enkele andere gebieden de opvattingen zodanig dat een hernieuwde studie van de mogelijkheden tot structurele hervormingen in het Geestmerambacht noodzakelijk werd. Met name kwamen vragen naar voren met betrekking tot de ruimtelijke ontwikkeling van het gebied: de stad Alkmaar zocht grond voor de bouw van woningen en de aanleg van industrieterreinen, verkeersvoorzieningen dienden getroffen te worden bij de traverse van het Noordhollands Kanaal door Alkmaar, de rijkswegen aansluitend aan de Velsertunnel moesten worden doorgetrokken naar het noorden, voorzieningen ten behoeve van het weekend- en vakantietoerisme vereisten ruimte enz. Deze nieuwe ontwikkelingen noodzaakten tot een geïntegreerde aanpak en er werd dan ook een interdepartementaal overleg tot stand gebracht door een werkgroep uit de Vaste Commissie van Advies van de Rijksdienst voor het Nationale Plan te belasten met een nieuwe studie van de problemen in het Geestmerambacht. De gedachte om de agrarisch-structurele hervormingen in samenhang met de planologische problemen in ruilverkavelingsverband te doen aanbrengen heeft bij deze werkgroep van de aanvang af geleefd. Eind 1962 werd door de regering bekendgemaakt dat het advies van de interdepartementale werkgroep om tot ruilverkaveling in het Geestmerambacht over te gaan was aanvaard. Sedertdien zijn dus de voorbereidingswerkzaamheden erop gericht het project spoedig in stemming te brengen.

Het lag min of meer voor de hand dat bij de Cultuurtechnische Dienst, belast met de voorbereiding van ruilverkavelingen, de wens leefde over enkele sociaal-economische gezichtspunten nader geïnformeerd te zijn. Ook in de officieuze voorbereidingscommissie voor de ruilverkaveling kwam deze behoefte naar voren. De Cultuurtechnische Dienst verzocht daarop aan het L.E.I. een zodanig onderzoek in te stellen. De vraagstelling was tweeledig; in de eerste plaats werd een inzicht in de huidige situatie op de land- en tuinbouwbedrijven gevraagd en in de tweede plaats een inzicht in de in de toekomst te verwachten verschuivingen, met name ten aanzien van het aantal en de omvang van de bedrijven. In dat verband kon reeds onmiddellijk worden vastgesteld dat aandacht moest worden besteed aan o.m. leeftijd, opvolging, beroepen van kinderen van de boeren en tuinders in het Geestmerambacht. Deze studies dienden zich ook te beperken tot het ruilverkavelingsgebied als zodanig. Dit is nl. kleiner dan het gebied van de 4 gemeenten Langedijk, Warmenhuizen, Koedijk en St.-Pancras, omdat in het noordwestelijk deel van de polder onder Warmenhuizen reeds een ruilverkaveling in uitvoering is. Het leek wenselijk de boeren en tuinders in het Geestmerambacht te verdelen in twee groepen, t.w. een groep waarvan zou mogen worden aangenomen dat binnen een periode van ongeveer 10 - 15 jaar het bedrijf zou worden opgegeven, zonder dat dit door een opvolger wordt voortgezet en een groep die de komende 10 - 15 jaar in de land- en tuinbouw werkzaam zal blijven of waarvan het bedrijf zal worden voortgezet.

Voorts zou ook in het bijzonder aandacht moeten worden besteed aan de eventuele veranderingen in bedrijfstype (teeltplan en structuur van tuinbouwbedrijven) die te verwachten zouden zijn.

Het onderzoek, waarvan de resultaten in dit verslag zijn neergelegd, heeft in belangrijke mate gesteund op gegevens die zijn verkregen door middel van een in mei 1962 gehouden enquête onder een representatieve groep van boeren, tuinders en andere grondgebruikers die in het ruilverkavelingsgebied woonden. De aandacht wordt gevestigd op het feit dat de enquête plaatshad vóórdat in de streek algemeen bekend werd, dat de regering ermee instemde dat de ruilverkavelingsplannen in stemming zouden worden gebracht. Ook de bewerking van de verzamelde gegevens en de hoofdlijnen van dit verslag waren vóór eind 1962 reeds tot stand gekomen. Het is zeer wel denkbaar dat, nu de regeringsbeslissing genomen is, de reacties van de ingelanden van het Geestmerambacht ten aanzien van verschillende onderwerpen in dit onderzoek enigszins zijn gewijzigd.

Aan de voorlichting omtrent het doel van dit onderzoek (het zoveelste voor de ingelanden van de polder!) werd extra zorg besteed. Aan de plaatselijke pers zijn inlichtingen verstrekt en in een vergadering van de Voorbereidingscommissie werd een uiteenzetting gegeven. Elk te interviewen bedrijfshoofd kreeg tevoren schriftelijk bericht over het doel van dit onderzoek. Deze maatregelen hebben ertoe bijgedragen dat geen nadelige invloed werd

geconstateerd van het feit dat men al meermalen aan onderzoeken "onderworpen" was geweest,

Van vele zijden werd medewerking ondervonden; in het bijzonder dienen hierbij genoemd te worden de gemeentesecretarieën van de betrokken gemeenten, het bureau van de Provinciale Voedselcommissaris en de Provinciale Directie van de Cultuurtechnische Dienst. Vanzelfsprekend en niet in de laatste plaats geldt deze dank ook de ondervraagde bewoners van het Geestmerambacht.

HOOFDSTUK I

PROBLEEMSTELLING EN OPZET VAN HET ONDERZOEK

In de sociaal-economische schets ¹⁾ van het Geestmerambacht (waarnaar in dit verslag nog verschillende malen zal worden verwezen) zijn de tuinders, boeren en andere grondgebruikers die in het gebied wonen van twee gezichtspunten uit in groepen onderscheiden. In de eerste plaats zijn de in de afgelopen 10 jaar nieuw als zodanig gevestigde grondgebruikers in beschouwing genomen en in de tweede plaats zijn zij, die in de komende 10 jaar naar alle waarschijnlijkheid het bedrijf zullen beëindigen zonder dat het aan een thans bekende opvolger wordt overgedaan, als afzonderlijke groep gezien.

Het later ingestelde onderzoek heeft mede ten doel gehad deze, in eerste instantie, tamelijk globaal aangebrachte verdelingen van de huidige groep boeren en tuinders nader te preciseren en te analyseren. Uiteraard is daarbij eerst een beschrijving van de groepen uit sociaal-economische gezichtspunten gegeven. Daarbij zijn ook de "supplementaire" groepen, d.w.z. de grondgebruikers die al meer dan 10 jaar in het Geestmerambacht werkzaam zijn en zij wier bedrijf naar alle waarschijnlijkheid ook over 10 jaar nog zal bestaan, in ogenschouw genomen.

Na de beschrijving en analyse van de bovengenoemde groepen zijn enkele vragen in behandeling genomen.

Ten aanzien van de nieuwgevestigden hadden deze vragen vooral betrekking op de wijze van vestiging, de motieven die men daarbij had en de mate, waarin de verwachtingen zijn vervuld. Aan de inzichten die uit de beantwoording van deze vragen zouden worden verkregen, kunnen -naar wordt verwacht- aanwijzingen worden ontleend over de animo om in de naaste toekomst in het Geestmerambacht een bedrijf te vestigen. Wellicht zou ook kunnen worden beoordeeld in hoeverre het ontbreken van alternatieve bestaansmogelijkheden tot de vestiging in het Geestmerambacht heeft geleid.

Bij de "aflopende" bedrijven zijn na de beschrijving en analyse met name de volgende vragen aan de orde gesteld: in hoeverre onderscheiden deze bedrijven zich wat betreft bedrijfsvoering en -uitrusting van de andere bedrijven, welke oorzaken zijn er aan te wijzen voor het ontbreken van opvolgers, verkeren deze bedrijven reeds in een bepaald aanpassingsproces. De beantwoording van deze vragen zou wellicht te zijner tijd aanwijzingen kunnen opleveren omtrent de toekomstige veranderingen in de bedrijfsstructuur en het te voeren beleid ter bevordering van een structurele sanering met voor de betrokkenen zo min mogelijk ongewenste consequenties.

1) "Het Geestmerambacht, sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied", L.E.I.-nota No. 167, juni 1962.

Tenslotte diende het onderzoek zich te richten op de vraag in welke richting het bedrijfstype zich zal ontwikkelen. De huidige situatie van bedrijfstype, bedrijfsvoering, enz. is genoegzaam bekend. De meest recente gegevens daarover zijn te vinden in de eerder vermelde sociaal-economisch schets, doch ook uit vroegere publikaties is het beeld van het Geestmerambacht als centrum van de teelt van bewaarkool en vroege aardappelen duidelijk naar voren gekomen.

Mede door de ongunstige externe produktieomstandigheden is het bestaande bedrijfstype zeer weinig flexibel; omschakeling op andere teelten stuit op allerlei moeilijkheden. Het zou echter ook mogelijk kunnen zijn dat een zeker traditionalisme bij de bevolking ertoe heeft bijgedragen dat weinig veranderingen in de bedrijfsstructuur zijn opgetreden.

Van de zijde van de Tuinbouwvoorlichtingsdienst zijn bepaalde ideeën gelanceerd om te komen tot veranderingen in het teeltplan en de bedrijfsvoering. De beantwoording van de vraag in welke richting het bedrijfstype zich zal ontwikkelen heeft zich dan ook gericht op de bestaande belemmeringen in de produktieomstandigheden, alsook op de opvattingen van de boeren en tuinders zelf ten opzichte van de bestaande toestand en de komende wijzigingen. Volstaan moest worden met een globale benadering van de toekomstige bedrijfsontwikkeling. Deze heeft zich echter wel uitgestrekt over alle thans in het Geestmerambacht wonende groepen tuinders, boeren en andere grondgebruikers. Er zijn dus niet op voorhand bepaalde thans bestaande bedrijfstypen buiten beschouwing gelaten en ook zijn dezelfde vragen aan nieuwgevestigde en binnenkort uittredende bedrijfs- hoofden gesteld.

Het zal duidelijk zijn dat een inzicht in de opvattingen van de bevolking over mogelijke veranderingen in de bedrijfstypen van betekenis kan zijn voor de opzet van de reconstructieplannen voor het Geestmerambacht, o.a. wat betreft het aantal te ontwerpen bedrijven van verschillend type. Wellicht mogen ook aanwijzingen verwacht worden met betrekking tot de punten die voor de voorlichting (in de breedste zin, d.w.z. de technische, de sociaal-economische en de agrarisch-sociale voorlichting van overheid en bedrijfsleven) in de naaste toekomst van belang zullen blijken te zijn.

Het is niet noodzakelijk geoordeeld alle in het Geestmerambacht wonende grondgebruikers in het onderzoek te betrekken. Er is volstaan met een steekproef uit de 1167 geregistreerde grondgebruikers die in 1961 in het ruilverkavelingsgebied gevestigd waren. (Zie tabel 10 van de sociaal-economische schets.) De steekproef is willekeurig genomen uit alle beschikbare adressen (dus ook uit C- en D-grondgebruikers en uit alle bedrijfstypen, deelgebieden en bedrijfsoppervlakteklassen). Hierop is één uitzondering gemaakt: de als glastuinders bekende groep (zie bijlage 9 van de sociaal-economische schets) is relatief iets sterker in de steekproef vertegenwoordigd. Deze groep is echter bij de verdere verwerking van het enquêtemateriaal niet meer als zodanig naar voren gebracht; de enige betekenis die deze extra-vertegenwoordiging in de steekproef heeft is dus ge-

leggen in het hier en daar iets sterker naar voren komen van aspecten van de glastuinbouw in het beeld. Gezien de marges in de conclusies en de onderlinge grootteverhoudingen der onderscheiden groepen werd dit echter verantwoord geacht.

De steekproef omvatte ongeveer een kwart van de beschikbare adressen. Uiteindelijk zijn 280 enquêteformulieren voor verwerking bruikbaar gebleken. Dit betekent dat 23,98% van de geregistreerde adressen is geënuquêteerd (zie tabel 1). De gebezigde vragenlijst is in verkorte vorm als bijlage I opgenomen.

In de navolgende hoofdstukken zijn (uitsluitend met gebruikmaking van de gegevens betreffende de geënuquêteerde 280 personen) de resultaten van het onderzoek weergegeven. Uit de in hoofdstuk II vermelde gegevens moge blijken dat in vergelijking met het statistische materiaal in de sociaal-economische schets de steekproef een redelijk representatief beeld geeft. Het bleek in een beperkt aantal gevallen dat de eerder verzamelde gegevens niet geheel overeenkwamen met hetgeen bij de enquête werd gevonden. In deze gevallen zijn uiteindelijk de enquêtegegevens gebruikt. Dit had tot gevolg dat enkele kleine verschuivingen in de beroepsindeling en de bedrijfstypologie nodig waren. Enkele voor het verdere onderzoek belangrijke aspecten worden in dit hoofdstuk nader belicht, te meer daar hierover in de sociaal-economische schets niets was opgenomen.

In hoofdstuk III komen vervolgens eerst de sedert 1952 nieuwgevestigden aan de orde, alsmede de wijze van vestiging en de indrukken omtrent de opgedane ervaringen sedertdien.

De verdeling van de geënuquêteerde groep in "structureel aflopende gevallen" en niet-structureel aflopende gevallen" wordt uitvoerig toegelicht en geanalyseerd in hoofdstuk IV.

In hoofdstuk V tenslotte wordt getracht enkele antwoorden te vinden op de vragen omtrent de toekomstige ontwikkeling van het bedrijfstype in het Geestmerambacht. Zowel bedrijfstechnische als sociaal-economische gezichtspunten komen daarbij aan de orde. Er wordt bovendien aandacht geschonken aan de vraag welke invloed het al of niet doorgaan van de ruilverkaveling op de houding van de bevolking met betrekking tot deze vragen zal kunnen hebben.

In het slothoofdstuk is een samenvatting opgenomen, welke is aangevuld met een aantal conclusies. Het spreekt wel vanzelf dat deze conclusies bij deze opzet en bij een dergelijk met onzekerheden beladen onderwerp niet anders dan van zeer voorzichtige aard kunnen zijn.

In bijlage II is een overzicht opgenomen van enkele begrippen en definities, welke op verschillende plaatsen worden gebruikt en die ook reeds in de sociaal-economische schets zijn gehanteerd.

HOOFDSTUK II

DE ONDERZOCHE GROEP GRONDGEBRUIKERS

§ 1. Indeling naar verschillende gezichtspunten

De onderzochte groep grondgebruikers (280) is zeer heterogeen samengesteld. Tabel 1 geeft een overzicht van de onderzochte groep bezien uit verschillende gezichtspunten, waarbij, voor wat beroepsgroep en bedrijfstype betreft (zie bijlage II), dezelfde normen zijn aangehouden als in de sociaal-economische schets over dit gebied.

In deze schets is verder op basis van globale gegevens een indeling gemaakt van de grondgebruikers met het oog op de verwachtingen die er ten aanzien van de voortzetting van de bedrijven c.q. het grondgebruik in de naaste toekomst kunnen bestaan. Op grond van door middel van de enquête verkregen meer gedetailleerde individuele gegevens is deze indeling gecorrigeerd. Korthedshalve zal in het vervolg worden gesproken over "structureel aflopende bedrijven" of "aflopende bedrijven" wanneer kan worden aangenomen dat in de komende 10-15 jaar de betrokken grondgebruikers het bedrijf c.q. het grondgebruik zullen beëindigen, terwijl het niet door een opvolger of opvolgers wordt voortgezet. In de andere gevallen, waarbij dus voortzetting in de komende 10-15 jaar van het bedrijf c.q. het grondgebruik door de huidige grondgebruiker (jonger dan 50 jaar) of de aangewezen opvolger of opvolgers (bij grondgebruikers van 50 jaar en ouder) te verwachten is, zal in deze studie worden gesproken over "structureel niet-aflopende bedrijven" of "niet-aflopende bedrijven".

Tabel 1

HOOFDINDELING VAN DE GEËNQUÊTEERDEN

		Beroepsgroep			Bedrijfstype		Niet-aflopende bedrijven, bedr. h.		Aflopende bedrijven	Nieuwgevestigden	Niet-nieuwgevestigden
		A+B	C	D	tuinders	vee-houders	<50 jr.	≥50 jr.			
Beroepsgroep	A+B	203			167	36	112	57	34	54	149
	C		48		39	9	29	5	14	16	32
	D			29	25	4	-	4	25	2	27
Bedrijfstype	tuinders	167	39	25	231		120	51	60	59	172
	vee-houders	36	9	4		49	21	15	13	13	36
Niet-aflopende bedrijven	bedr. h. <50 jr.	112	29	-	120	21	141			63	78
	bedr. h. ≥50 jr.	57	5	4	51	15		66		6	60
Aflopende bedrijven		34	14	25	60	13			73	3	70
Nieuwgevestigden		54	16	2	59	13	63	6	3	72	
Niet-nieuwgevestigden		149	32	27	172	36	78	60	70		208
Totaal geënuquêteerd		203	48	29	231	49	141	66	73	72	208
Totaal vlgs. schets		787	269	111	913	198 *	790		377	325	842

*) Exclusief 56 geregistreerde grondgebruikers die niet als veehouder getypeerd zijn.

Verder is een indeling gemaakt naar periode van vestiging, nl. vóór 1952 en in 1952 en later. De grondgebruikers, die in 1952 en later voor het eerst in de registratie van de plaatselijke bureauhouder zijn opgenomen zullen worden aangeduid als "nieuwgevestigden", terwijl grondgebruikers die vóór 1952 reeds waren geregistreerd "niet-nieuwgevestigden" zullen worden genoemd.

Wat de grove bedrijfstype-indeling in tabel 1 betreft, een meer nauwkeurig beeld van de genoemde 231 tuindersbedrijven laat zien dat tot deze groep behoren:

- 182 opengrondstuinbouwbedrijven;
- 27 bollenbedrijven;
- 14 glastuinbouwbedrijven;
- 8 overige (fruitteeltbedrijven en bloemisterijbedrijven).

De steekproef omvat geen akkerbouwbedrijven. In het gehele Geestmerambacht komen slechts 5 bedrijven van dit type in de A- en B-groep voor.

In het hiernavolgende zullen enkele gegevens over de onderzochte groep worden vermeld, die bij de bespreking van de eigenlijke onderzoekresultaten van belang kunnen zijn.

§ 2. Exploitatievorm van de bedrijven

Door de moeilijke externe produktieomstandigheden is in dit gebied in vele gevallen een of andere vorm van samenwerking tot stand gekomen. In gevallen van gemeenschappelijke exploitatie zijn de medebedrijfshoofden niet geënquêteerd. Bij een gemeenschappelijke exploitatie van vader en zoon is in sommige gevallen de vader geënquêteerd, in andere gevallen de zoon.

Het is niet te verwonderen dat bij de bedrijven uit de C-groep geen gemeenschappelijke exploitatie voorkomt. Van de bedrijven uit de A- en B-groep heeft echter niet minder dan 27% één of andere vorm van gemeenschappelijke exploitatie, en wel 20% gevormd door twee bedrijfshoofden, 4% door drie bedrijfshoofden en 3% door meer dan drie bedrijfshoofden. Bij de tuinders blijkt verhoudingsgewijs gemeenschappelijke exploitatie meer voor te komen dan bij de veehouders.

Tabel 2

GEMEENSCHAPPELIJKE EXPLOITATIEVORMEN

	Aantal bedrijven				
	to- taal	met bedrijfshoofden			
		1	2	3	≥3
A- + B-groep, tuinders	167	117	37	8	5
A- + B-groep, veehouders	36	32	4	-	-
C-groep	48	48	-	-	-
D-groep	29	29	-	-	-

Dat het hier niet alleen gaat om een fase van een getrapte bedrijfsoverdracht aan de "opvolgende" generatie blijkt uit het feit, dat ruim 57% van de gevallen van gemeenschappelijke exploitatie relaties betreft tussen bloed- en aanverwanten in de tweede graad. In deze gevallen zijn het vaak meer zakelijke aspecten die tot vorming van deze bedrijfspvorm geleid hebben.

§ 3. G e b o o r t e g e m e e n t e v a n d e g e ë n q u ê t e e r d e n

Van de zelfstandige agrariërs in het Geestmerambacht kan worden gezegd dat er in de loop der jaren weinig "import" is bijgekomen. Het overgrote deel heeft zich als zodanig in de eigen of geboortestreek gevestigd. In het volgende hoofdstuk zal een beschouwing worden gewijd aan de motieven die tot vestiging hebben geleid, zowel van de "import" als van de autochtonen. Van alle geënuêteerden blijkt 84 % uit de gemeenten afkomstig te zijn die geheel of gedeeltelijk tot het Geestmerambacht behoren, 8% uit de daaraan grenzende gemeenten, 4% uit andere gemeenten in Noordholland en eveneens 4% uit de andere provincies.

Verhoudingsgewijs blijken meer veehouders van elders afkomstig te zijn dan tuinders; 91% van de tuinders en "slechts" 77% van de veehouders komen nl. uit gemeenten, die geheel of gedeeltelijk tot het Geestmerambacht behoren.

§ 4. E i g e n - w o n i n g b e z i t

Over de toestand van de woningen zijn geen gegevens verzameld, wel over de rechtsvorm van het gebruik. Het blijkt dat 85% van de tuinders uit de A- en B-groep een eigen woning heeft, van de veehouders zelfs 94%. Van de na 1951 nieuwgevestigde grondgebruikers die zelfstandig wonen heeft verhoudingsgewijs een kleiner deel, nl. 78%, de woning in eigendom.

In vele gevallen staat de woning "in juridische zin" los van het bedrijf, d.w.z. verband tussen eigendom of pacht van het grondgebruik en eigendom of huur van de woning is er meestal niet.

§ 5. B e r o e p v a n d e v a d e r s

De overgrote meerderheid van de grondgebruikers is van boeren- en tuindersafkomst. Van de geënuêteerden uit de A- en B-groep is 88% zoon van een zelfstandig agrariër; tussen de tuinders en de veehouders blijken in dit verband geen noemenswaardige verschillen te bestaan. De tuinders komen overwegend van een tuindersbedrijf, de veehouders van een veehouderijbedrijf.

Voor de beroepsgroep C is dit percentage opmerkelijk lager, nl. 69. Hieruit blijkt dat de grondgebruikers uit deze beroepsgroep (grondgebruikers met een hoofdberoep buiten de land- en tuinbouw of in loondienst in de land- en tuinbouw) overwegend zoons zijn van zelfstandige agrariërs en niet van land- en tuinarbeiders.

§ 6. Kerkelijke gezindte

Uit de sociaal-economische schets blijkt dat 32% van de in het Geestmerambacht wonende boeren en tuinders Nederlands hervormd is, 43% rooms-katholiek en 13% gereformeerd. Andere kerkelijke gezindten komen in dit gebied praktisch niet voor (1%), terwijl 11% buitenkerkelijk is.

Kerkelijk gezien kan dus van een gemengde bevolking worden gesproken. Uit de spreiding naar leeftijdsklassen blijkt dat onder de ouderen het hoogste percentage Nederlands hervormden voorkomt en bij de jongeren de rooms-katholieken de meerderheid vormen. Dit verschil valt ook direct op bij de indeling van de geënquêteerde grondgebruikers naar periode van vestiging; bij de vóór 1952 gevestigden is 38% rooms-katholiek, bij de in 1952 en later gevestigden bleek dit percentage 57 te bedragen.

§ 7. Voortgezet onderwijs

De situatie voor wat betreft voortgezet onderwijs blijkt uit tabel 3; 18% van de tuinders en veehouders heeft agrarisch dagonderwijs gevolgd, 52% slechts agrarisch avondonderwijs, 2% niet-agrarisch onderwijs en 28% heeft na de lagere school geen onderwijs meer gevolgd.

Tabel 3

ONDERWIJSSITUATIE

	Aantal geënquêteerden				
	to taal	met agrarisch(e) dag-onderwijs	met agrarisch(e) cursussen	met niet-agrarisch(e) dagonderwijs of cursussen	zonder voortgezet onderwijs
A- + B-groep, tuinders	167	34	87	2	44
A- + B-groep, veehouders	36	2	18	2	14
C-groep	48	9	20	2	17
D-groep	29	-	10	1	18

In deze streek wordt bijna uitsluitend tuinbouwonderwijs gevolgd. Zelfs bij de veehouders is, op een enkele uitzondering na, het gevolgde agrarische onderwijs gespecialiseerd in tuinbouw. Dit is niet zo verwonderlijk, daar op vele veehouderijbedrijven tevens tuinbouwteelten voorkomen, zoals uit de sociaal-economische schets reeds bleek.

Dat de onderwijssituatie in een gebied direct afhankelijk is van de mogelijkheden die er ter plaatse of in de nabije omgeving tot het volgen van onderwijs zijn, behoeft geen betoog. In het Geestmerambacht was er vóór de oorlog slechts de lagere tuinbouwschool te Broek op Langedijk, voor ander agrarisch dagonderwijs moest men verder weg. Na de oorlog is het tuinbouwonderwijs belangrijk uitgebreid en werden

een lagere tuinbouwschool te Warmenhuizen en een tuinbouwvakschool (richting bloembollenteelt) te Waarland/Harenkarspel gevestigd.

Er zijn thans voor de jongeren in het ruilverkavelingsgebied mogelijkheden te over om algemeen agrarisch dagonderwijs of gespecialiseerd agrarisch onderwijs te volgen. Uit tabel 4 blijkt dan ook dat vooral de grondgebruikers jonger dan 35 jaar agrarisch dagonderwijs hebben gevolgd.

Tabel 4

ONDERWIJSSITUATIE

Leeftijdsklasse	Aantal geënquêteerden	
	totaal	met agrarisch dagonderwijs
< 35 jaar	49	28
35 - 45 jaar	57	16
≥ 45 jaar	174	1

Van de grondgebruikers met agrarisch dagonderwijs heeft 60% slechts de lagere tuinbouwschool bezocht. Afgezien van de algemene tuinbouwcurcus bestaat het gevolgde cursusedonderwijs voor het grootste deel uit cursussen over de bollenteelt.

§ 8. Rechtsvorm van het grondgebruik

Het blijkt dat slechts 12% van de geënquêteerde tuinders en veehouders de grond geheel in eigendom en 18% in het geheel geen grond in eigendom heeft. Tabel 5 geeft hiervan een beeld.

Tabel 5

PACHT-EIGENDOM

		Aantal bedrijven				
		to- taal	met .. procent van het grondgebruik in eigendom			
			0	1-49	50-99	100
A- + B-groep, tuinders		167	31	65	47	24
A- + B-groep, veehouders		36	6	15	14	1
C-groep		48	32	4	1	11
D-groep		29	10	2	3	14
Niet- aflopende bedrijven	bedr.h. <50 jr.	141	49	41	33	18
	bedr.h. ≥50 jr.	66	9	26	20	11
Aflopende bedrijven		73	21	19	12	21
Nieuwgevestigden		72	29	21	14	8
Niet-nieuwgevestigden		208	50	65	51	42

Uit tabel 5 blijkt dat in het algemeen de jongere en de pas sedert 1952 gevestigde grondgebruikers minder grond in eigendom hebben dan de oudere en de vóór 1952 gevestigde grondgebruikers. Dit is alleszins begrijpelijk, daar bij vestiging in het Geestmerambacht vaak losse grond is betrokken. De mogelijkheid tot verwerving van eigen grond komt meestal pas later.

§ 9. A r b e i d s b e z e t t i n g

De arbeidsbezetting op de bedrijven wordt in sterke mate bepaald door het aandeel van de tot het gezin behorende arbeid; dit blijkt duidelijk uit tabel 6.

Tabel 6

ARBEIDSBEZETTING

Samenstelling van de arbeidsbezetting	Aantal geënquêteerden in groep A en B		
	to- taal	tuin- ders	vee- hou- ders
Bedrijfshoofd alléén	71	52	19
Vader + zoon(s)	35	26	9
Vader + zoon(s) + vreemd personeel	11	9	2
Bedrijfshoofd + vreemd personeel	34	32	2
Bedrijfshoofd + familie	31	28	3
Bedrijfshoofd + familie + vreemd personeel	19	18	1
Onbekend	2	2	-

Vreemd personeel van minder dan 0,1 v.a.k. (volwaardige arbeidskracht) en meewerkende vrouwen, voor zover geen bedrijfshoofd, zijn in tabel 6 buiten beschouwing gelaten. Het blijkt dat 35% van de bedrijven eenmansbedrijf is, d.w.z. het bedrijfshoofd doet al het werk alleen. Op 23% van de bedrijven werken één of meer zoons mee, terwijl op 24% andere mannelijke familieleden meewerken.

Het accent valt des te meer op de gezinsarbeid wanneer in aanmerking wordt genomen dat van de 64 bedrijven met vreemd personeel er maar 30 zijn met vast vreemd personeel. Op de andere bedrijven zijn alleen vreemden in dienst tijdens de seizoendrukke.

Bij de veehouders is het percentage eenmansbedrijven hoger dan bij de tuinders en het percentage bedrijven met vreemd personeel aanzienlijk lager. Behalve het feit, dat op de veehouderijbedrijven de arbeidsbehoefte (afgezien van een top bij de hooibouw) meer gespreid is dan op de tuindersbedrijven, is dit ook een indicatie voor de geringere bedrijfsomvang van de veehouderijbedrijven.

Wanneer de arbeidsbezetting wordt onderscheiden naar leeftijd van de bedrijfshoofden, vallen duidelijk verschillen te constateren. In dit verband is van belang de gezinssamenstelling of anders gezegd de fase van de gezinscyclus, waarin het gezin zich bevindt. Op de bedrijven waar de bedrijfshoofden (nog) geen zoon(s) van 15 jaar en ouder hebben en er dus nog geen zoons kunnen meewerken, ligt het alternatief anders dan op de bedrijven waar wel oudere zoons zijn. Het blijkt nu dat op de eerstgenoemde bedrijven aanvulling van de arbeidsbezetting voor meer dan de helft van de gevallen is gezocht en gevonden in de eigen familiekring.

HOOFDSTUK III

DE SEDERT 1952 NIEUWGEVESTIGDE GRONDGEBRUIKERS

Uit de sociaal-economische schets van het Geestmerambacht is gebleken dat het aantal grondgebruikers in het ruilverkavelingsgebied sinds 1952 met 13% is afgenomen.

Van alle grondgebruikers, die thans woonachtig zijn in het gebied, zijn er sedert 1952 325 of ongeveer 28% nieuw in de registratie opgenomen; van deze nieuwgevestigden zijn er 72 in het onderzoek betrokken.

De leeftijd op het moment van vestiging blijkt aanzienlijk uiteen te lopen:

	aantal	in procenten
< 25 jaar	13	18
25 - 29 jaar	28	39
30 - 34 jaar	15	21
35 - 44 jaar	8	11
≥ 45 jaar	8	11

Bij de nieuwgevestigden, die ten tijde van hun registratie als grondgebruikers nog geen 25 jaar waren, was gedurende de eerste jaren het eigen grondgebruik nog slechts bijzaak en was het hoofdberoep tuinarbeider of "meewerkend op het ouderlijke bedrijf". In het laatste geval is vaak van een eigen bedrijf nog geen sprake, doch is de grond die op hun naam staat geheel in het ouderlijke bedrijf opgenomen.

Eerst (§ 1) zal worden ingegaan op de omstandigheden bij de vestiging en op de motieven die daarbij een rol hebben gespeeld; daarna (§ 2) zal dan nader worden gezien hoe de bedrijven van de nieuwgevestigden zich hebben ontwikkeld.

§ 1. D e v e s t i g i n g

Het aantal grondgebruikers dat jaarlijks nieuw in de registratie wordt opgenomen is vrijwel constant. Wel is opmerkelijk dat na 1956 zich nog maar enkele veehouders in het Geestmerambacht hebben gevestigd.

Over de wijze van vestiging wordt in tabel 7 een aantal cijfers gegeven. De grondgebruikers, die een bedrijf geheel of voor het grootste deel hebben overgenomen, vormen de belangrijkste groep; vooral de veehouders hebben zich voor het overgrote deel op deze wijze gevestigd. Aangezien het percentage aflopende veehoudersbedrijven ook betrekkelijk gering is (zie hoofdstuk IV), kan geconstateerd worden dat deze groep in het Geestmerambacht zeer stabiel is.

Tabel 7

WIJZE VAN VESTIGING

	Aantal nieuwgevestigden					In pro- cen- ten
	A- en B-groep		C- groep	D- groep	to- taal	
	tuin- ders	vee- houders				
Grondgebruikers, die een be- drijf geheel of voor het grootste deel hebben overge- nomen	20	8	2	2	32	45
Grondgebruikers, die door af- splitsing grond verkregen	11	1	7	-	19	26
Grondgebruikers, die zijn in- getreden als compagnon in een gemeenschappelijke exploitatie	9	1	-	-	10	14
Grondgebruikers, die op losse grond zijn begonnen	3	1	7	-	11	15

Bij vestiging doordat grond is verkregen door afsplitsing van een ander bedrijf is er dus een nieuw bedrijf ontstaan. Het bleek dat in deze gevallen van afsplitsing het bedrijf, waarvan werd afgesplitst, door een familielid (vader of broer) werd geëxploiteerd.

Vestiging door intreding als compagnon in een gemeenschappelijke exploitatie komt, behoudens één enkele uitzondering, slechts bij de tuinders voor. In alle gevallen betreft het hier het formeel opnemen van de zoon in de bedrijfsleiding van het ouderlijke bedrijf, of er hierbij feitelijk in een reeds bestaande situatie verandering plaats heeft valt te betwijfelen.

Tenslotte is 15% van de nieuwgevestigden grondgebruiker geworden door losse grond (kavels) te gaan exploiteren. Het betreft hier hoofdzakelijk de C-grondgebruikers.

Het overgrote deel, nl. 86%, van de nieuwgevestigde grondgebruikers is uit het Geestmerambacht afkomstig en heeft zich dus in de eigen streek gevestigd. Bijna allen hebben zich gevestigd zonder eerst te hebben getracht buiten het gebied een bedrijf te beginnen. Zij die wel pogingen in het werk hebben gesteld om buiten de eigen streek een eigen bedrijf te beginnen zijn daarin blijkbaar om de een of andere reden niet geslaagd. Als reden daarvoor werd opgegeven "dat er te veel gegadigden waren (voor de IJsselmeerpolder)" en "dat het te duur uitkwam".

Onder de nieuwgevestigden bevindt zich dus slechts 14% van elders afkomstige personen, van wie een minderheid reeds een bedrijf had geëxploiteerd. Ook bij deze categorie nieuwgevestigden heeft het grootste deel geen pogingen in het werk gesteld om elders een bedrijf te beginnen. Als reden waarom men juist in het Geestmerambacht wilde beginnen, werd in verreweg de meeste gevallen het argument genoemd dat men er gemakkelijk en betrekkelijk goedkoop grond kon krijgen.

Dat slechts 10 nieuwgevestigden vóór hun vestiging in het Geestmerambacht hebben getracht buiten het gebied een bedrijf te beginnen, wil nog niet zeggen dat bij de anderen de gedachte daaraan niet is opgekomen of niet heeft geleefd. Evenzo is het gesteld met de ambitie voor een beroep buiten de agrarische sector. Uit het onderzoek is gebleken dat bij 25% van de nieuwgevestigden voordien het werken buiten de land- en tuinbouw aan de orde is geweest. Dat men tenslotte toch grondgebruiker is geworden, werd "verklaard" met uitspraken als: "maar het is er tot nu toe nooit van gekomen", "het is er ook van gekomen, maar het beviel niet", "het is er ook van gekomen, maar het grondgebruik is alleen maar voor neveninkomsten aangetrokken" en "ik kom uit niet-agrarisch milieu en heb het grondgebruik alleen maar voor neveninkomsten aangetrokken".

Het overgrote deel van de nieuwgevestigden heeft dus niet over een beroep buiten de land- en tuinbouw gedacht. Afgezien van een kleine groep weduwen, die het bedrijf c.q. het grondgebruik van hun overleden echtgenoot hebben voortgezet zonder dat er voor hen eigenlijk van een alternatief sprake was, waren de nadere toelichtingen hieromtrent zeer uiteenlopend.

De uitspraken komen er in het algemeen op neer dat, door het opgroeien in een agrarisch milieu en het thuis op het bedrijf meewerken, het als het ware als vanzelfsprekend werd beschouwd dat men zelf ook tuinder of veehouder zou worden.

Uit het voorgaande is reeds gebleken dat 14% van de nieuwgevestigden voordien nog heeft geprobeerd buiten het Geestmerambacht een bedrijf te beginnen. Zij zijn daarin niet geslaagd en uiteindelijk toch grondgebruiker in het Geestmerambacht geworden. De overgrote meerderheid daarentegen heeft zich gevestigd zonder eerst moeite te hebben gedaan elders een bedrijf of grond te vinden. In de antwoorden op de vraag wat de nieuwgevestigden uiteindelijk voor ogen heeft gestaan bij de vestiging komen de volgende elementen als de belangrijkste voor:

	aantal geënquêteerden
"hebben het bedrijf van overleden man gewoon voortgezet"	7
"zaten er als meewerkende zoon al vele jaren in"	20
"zagen in speciale teelten wel toekomst"	14
"hoopten op ruilverkaveling binnenkort"	7
"in het Geestmerambacht was gemakkelijker aan grond te komen"	9
overige (uiteenlopende) antwoorden	15

§ 2. De ontwikkeling na de vestiging

In de eerste plaats is nagegaan welke veranderingen de bedrijfsoppervlakte van de nieuwgevestigden heeft ondergaan in de jaren, verlopen sedert de vestiging.

BEDRIJFSGROOTTEVERANDERINGEN SEDERT VESTIGING

Tabel 8

Sedert vestiging is het bedrijf:	N i e u w e v e s t i g i n g e n					
	1952 t/m 1956			1957 t/m 1961		
	A- en B-groep		C- en	A- en B-groep		C- en
	tuin- ders	vee- houders	D- groep	tuin- ders	vee- houders	D- groep
groter geworden	10	7	2	3	2	3
even groot gebleven	4	-	1	16	1	5
kleiner geworden	2	1	4	3	-	2
onbekend	2	-	1	3	-	-

Veel bedrijven, vooral veehouderijbedrijven, zijn groter geworden. Wanneer er een onderscheid wordt gemaakt naar het tijdvak waarin men zich heeft gevestigd, dan blijkt dat degenen die zich reeds 5-9 jaar geleden vestigden overwegend hun bedrijf hebben vergroot, terwijl zij die in de laatste 5 jaar grondgebruiker werden overwegend even groot zijn gebleven. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat dit verschil verklaard wordt door de omstandigheid dat men nog te kort grondgebruiker is en dus nog geen gelegenheid heeft gehad grond erbij te krijgen. Uitbreiding van de bedrijfsoppervlakte heeft dus meestal pas +5 jaar na de vestiging plaats.

Een belangrijke factor voor een geslaagde vestiging is uiteraard de opzet van het teeltplan. Uit het onderzoek blijkt dat 18% van de nieuwgevestigden sedert hun vestiging andere teelten op het bedrijf heeft ingevoerd. Tot deze gewassen behoren: gladiolen, irissen, bloemen, uien, sjalotten, selderij, sla, rabarber, augurken, witlof en spruiten.

Dat de overigen (82%) in hun teeltplan sedert vestiging geen andere gewassen blijvend hebben opgenomen, wil nog niet zeggen dat dit niet is geprobeerd. Het blijkt nl., dat van deze categorie 25% inderdaad wel heeft getracht andere gewassen in het teeltplan op te nemen, maar na een of meer teeltjaren daarin is teleurgesteld en deze teelten heeft gestaakt.

Zelfs onder de veehouders, die, zoals reeds eerder is vermeld in vele gevallen tevens tuinbouwgewassen telen, zijn er enkele die andere dan de traditionele teelten hebben geprobeerd; deze zijn op den duur echter niet gehandhaafd. Het zou te ver voeren het gehele assortiment gewassen dat hierbij betrokken is geweest te vermelden. Globaal komt het neer op ongeveer dezelfde gewassen als eerdergenoemd, aangevuld met winterpeen en bloemzaden.

In tabel 9 zijn de nieuwgevestigde tuinders en veehouders (groep A en B) onderscheiden naar arbeidsbezettingstype. Het valt op dat onder de nieuwgevestigden relatief veel eenmansbedrijven voorkomen. Ook hieruit blijkt dat deze bedrijven nog volop in ontwikkeling zijn.

Tabel 9

ARBEIDSBEZETTINGSTYPEN VAN DE NIEUWGEVESTIGDE BEDRIJVEN

Samenstelling van de arbeidsbezetting	Aantal bedrijven met A- en B-bedrijfshoofden	
	nieuw- gevestigden	niet-nieuw- gevestigden
Bedrijfshoofd alleen	20	51
Vader + zoon(s)	3	32
Vader + zoon(s) + vreemd personeel	1	10
Bedrijfshoofd + vreemd personeel	8	26
Bedrijfshoofd + familie	16	15
Bedrijfshoofd + familie + vreemd personeel	6	13
Onbekend	-	2

Tenslotte rijst de vraag in hoeverre de verwachtingen bij de vestiging in het Geestmerambacht, hoe uiteenlopend deze ook mogen zijn geweest, nu, achteraf gezien, zijn vervuld. Een globale indruk hiervan is tijdens de enquête opgedaan, waarbij overigens geen exacte maatstaven waren aan te leggen. Van de geënquêteerden die zich hierover uitlieten bleek 39% te zijn teleurgesteld en 61% niet te zijn teleurgesteld in hun verwachtingen bij vestiging (tabel 10).

Tabel 10

ZIJN VERWACHTINGEN BIJ VESTIGING VERVULD?

Aantal geënquêteerden dat andere teelten sinds vestiging	Aantal geënquêteerden				
	dat in de verwachtingen bij vestiging 1)		van wie het bedrijf sedert de vestiging 2)		
	is teleur- gesteld	niet is teleur- gesteld	groter is gewor- den	even groot is gebleven	kleiner is geworden
heeft geprobeerd en ook gehandhaafd	4	9	2	9	2
heeft geprobeerd en niet ingevoerd	10	3	6	1	6
niet heeft geprobeerd	12	28	19	17	4

1) 2) Exclusief 6 gevallen waarover niets bekend is.

Het is begrijpelijk dat van degenen die andere teelten hebben geprobeerd, maar niet blijvend in het teeltplan hebben opgenomen, velen teleurgesteld waren in de verwachtingen die zij bij de vestiging hadden:

een verschuiving in de opzet van het teeltplan is hun niet gelukt. De 13 geënquêteerden die wel andere teelten blijvend hebben ingevoerd, zijn in meerderheid niet teleurgesteld; zij zijn op meer intensieve teelten overgegaan en hebben het bedrijf ook, op twee uitzonderingen na, niet vergroot. Een 40-tal geënquêteerden dat geen andere teelten heeft geprobeerd, heeft zich in meerderheid klaarblijkelijk ook niet voorgesteld op een ander teeltplan over te gaan. Een groot deel van hen heeft het in een uitbreiding van het grondgebruik gezocht.

51% van de tuinders, van wie hieromtrent iets bekend is, blijkt dus in zijn verwachtingen niet te zijn teleurgesteld. Dit percentage bedraagt echter voor de vollegrondstuinders 55, voor de bollenkwekers 75 en voor de glastuinders 80, waaruit wel blijkt dat de invoering van intensieve teelten de kans op succes of het uitblijven van teleurstellingen heeft vergroot.

Van nieuwgevestigden, die wel in hun verwachtingen zijn teleurgesteld, werden de volgende commentaren gehoord:

	aantal geënquêteerden
"veel last door al dat losse land"	5
"financieel moeilijke jaren gehad"	9
"amper een bestaan, meer niet"	3
"te ongeregeld inkomen"	6
overige (uiteenlopende) antwoorden	3

Opmerkelijk is dat achteraf $\pm$ 60% van de C-grondgebruikers blijkt te zijn teleurgesteld. Deze categorie bestaat voor ongeveer twee derde uit grondgebruikers die de eerste jaren na vestiging zelfstandig agrariër (A-bedrijfshoofd) waren, maar later min of meer gedwongen een ander beroep hebben gekozen en het grondgebruik hebben verkleind. De minder goede bedrijfsuitkomsten hebben bij deze betrokkenen dus al de overgang van zelfstandige naar loondienst tot gevolg gehad. Voor zover zij nog grondgebruik hadden en dus nog min of meer met het vroegere beroep waren verbonden is het wel te begrijpen dat er in deze groep gevoelens van teleurstelling bestaan.

HOOFDSTUK IV

STRUCTUREEL AFLOPEND EN NIET-AFLOPEND GRONDGEBRUIK

§ 1. Inleiding en begripsomschrijving

Zoals in hoofdstuk II reeds werd aangegeven, is een onderscheid gemaakt tussen bedrijfshoofden bij wie de voortzetting van het grondgebruik de eerste 10-15 jaar redelijkerwijs te verwachten viel en bij wie dit niet het geval was.

In de sociaal-economische schets moest ten aanzien van dit punt worden volstaan met een globale indeling met behulp van enkele, per bedrijf beschikbare, gegevens.

Bij de enquête werden echter verdergaande details per bedrijf verkregen die het mogelijk maken deze indeling te detailleren. Daar de periode, waarover het al of niet voortzetten van het grondgebruik in beschouwing wordt genomen, zich beperkt tot de komende 10-15 jaar, wordt ook nu, evenals in de sociaal-economische schets, van de grondgebruikers, die nog geen 50 jaar zijn, aangenomen dat zij het grondgebruik gedurende deze periode zullen voortzetten (zij worden dus ingedeeld bij de categorie "structureel niet-aflopend").

Wat de oudere grondgebruikers betreft, het bedrijf c.q. het grondgebruik is per definitie "structureel aflopend" genoemd, indien door het huidige bedrijfshoofd geen toekomstige bestemming aan het bedrijf c.q. het grondgebruik is gegeven en het niet door een of meer zoons of door anderen, daartoe door de huidige grondgebruiker aangewezen, zal worden voortgezet.

Het criterium is dus: het al of niet een bestemming hebben voor de grond, hetzij dat het grondgebruik zal worden voortgezet door een of meer zoons of door anderen, daartoe door het huidige bedrijfshoofd aangewezen, hetzij dat het bedrijf in zijn geheel zal worden verkocht of overgedragen. Is er geen duidelijke bestemming, dan kan worden aangenomen dat de grond "aan de markt" komt en dat het bedrijf als eenheid ophoudt te bestaan en uiteenvalt.

Volgens de normen in de sociaal-economische schets gehanteerd kon bij 20% van de in het onderzoek betrokken bedrijven uit de A- en B-groep worden gesproken van structureel aflopend grondgebruik; volgens de nu gehanteerde criteria is dit percentage slechts 17. Het verschil berust onder meer op het volgende. Uit de enquête werd bekend dat op enkele bedrijven plannen bestaan het bedrijf over te doen aan een neef, schoonzoon of stiefzoon. In andere gevallen bleek een zoon, die geacht werd reeds zelfstandig tuinder te zijn, in feite op het ongedeelde bedrijf van de ouders mee te werken en voor opvolger te zijn bestemd. Daarentegen deed zich ook het geval voor dat van zoons, die aanvankelijk als potentieel opvolger waren beschouwd, bij het onderzoek bleek dat zij andere plannen hadden.

In hoofdstuk V is signaleerd dat het al of niet doorgaan van de ruilverkaveling van invloed zal kunnen zijn op de animo van de

boeren- en tuinderszoons om een agrarisch beroep te kiezen. Sedert het uitvoeren van de enquête is de beslissing gevallen tot ruilverkaveling in het Geestmerambacht over te gaan. Dit betekent dus o.a. dat het percentage structureel aflopende bedrijven, zoals dat hier wordt opgevoerd, verlaagd zou kunnen worden. Men doet er goed aan het als een maximumraming te zien.

In tabel 11 zijn de uitkomsten van de bewerking verzameld. 17% van de tuinders en veehouders in het Geestmerambacht heeft structureel aflopende bedrijven. Uit de cijfers voor de verschillende beroepsgroepen blijkt dat naarmate het agrarisch grondgebruik voor de betrokkenen van minder betekenis is, het percentage aflopende gevallen groter wordt.

Tabel 11

STRUCTUREEL AFLOPEND EN NIET-AFLOPEND GRONDGEBRUIK

	Aantal geënquêteerden				Percentage geënquêteerden				
	to- taal	geëñq. <50 jaar		geëñq. ≥50 jaar		geëñq. <50 jaar		geëñq. ≥50 jaar	
		structureel niet-aflopend	structureel aflopend	structureel niet-aflopend	structureel aflopend				
A- en B-groep									
Tuinders	167	95	43	29	57	26	17		
Van wie:									
opengrondstuinders	134	74	34	26	55	25	20		
bollenkwekers	16	12	3	1	75	19	6		
glastuinders	13	8	4	1	61	31	8		
Veehouders	36	17	14	5	47	39	14		
C-groep	48	29	5	14	61	10	29		
D-groep	29	-	4	25	-	14	86		
Alle geënquêteerden	280	141	66	73	50	24	26		

Ook per bedrijfstype blijken aanzienlijke verschillen te bestaan voor wat betreft het al of niet structureel aflopend-zijn van het grondgebruik. Het lijkt waarschijnlijk dat (voor de A- en B-groep) op de bollen-, de glastuinbouw- en de veehouderijbedrijven de continuering van het bedrijf het meest en op de opengrondstuinbouwbedrijven het minst verzekerd is. Klaarblijkelijk is de situatie op de intensievere tuinbouwbedrijven van dien aard, dat niet-voortzetting minder voorkomt; er kan dan ook worden verwacht dat de vrijkomende grond in de komende periode van 10-15 jaar voornamelijk van de opengrondstuinbouwbedrijven zal komen.

Door de gemiddelde bedrijfsgrootte te bepalen van de structureel aflopende bedrijven is een benadering mogelijk van de bovenbedoelde

oppervlakte grond. Het blijkt daarbij dat ongeveer 150 ha thans in gebruik is bij geënquêteerden die hun bedrijf in de komende 10-15 jaar zullen beëindigen. Over het gehele Geestmerambacht gerekend zou dit dus $\pm$ 600 ha zijn, d.w.z. bijna 17% van de totale oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij alle grondgebruikers.

Tabel 12 toont nog een ander belangwekkend aspect, waarop in § 6 nog verder wordt ingegaan. De aflopende bedrijven in de A- en B-groep zijn over de gehele linie kleiner dan de niet-aflopende.

Tabel 12

GEMIDDELDE BEDRIJFSGROOTTE VAN
STRUCTUREEL AFLOPENDE EN NIET-AFLOPENDE BEDRIJVEN

	Gemiddelde bedrijfsgrootte in ha van geënquêteerden		
	< 50 jaar		> 50 jaar
	structureel niet-aflopend		structureel aflopend
A- en B-groep			
Tuinders	4,30	4,68	2,17
van wie:			
opengrondstuinders	4,51	5,07	2,26
bollenkwekers	4,64	4,62	2,49
glastuinders	2,41	3,03	0,89
Veehouders	10,87	12,22	7,63
C-groep	1,50	0,41	1,61
D-groep	-	0,63	0,66
Alle geënquêteerden	4,52	5,71	1,92

Er zijn uiteraard verscheidene gezichtspunten mogelijk ter toelichting op het gemaakte onderscheid tussen structureel wel of niet aflopende bedrijven. Een belangrijk punt is bijvoorbeeld of er zoons van 12 jaar en ouder zijn in de betrokken gezinnen. Op de structureel aflopende bedrijven bleek nl. 44% wel zoons van 12 jaar en ouder te hebben. Een voortzetting van het grondgebruik door een zoon zou dus zeer wel tot de mogelijkheden kunnen behoren. Bijna al de zoons uit deze gezinnen hadden echter een niet-agrarisch beroep gekozen.

Het lijkt van belang na te gaan in hoeverre de bedrijfsvoering en de bedrijfsuitrusting op de structureel aflopende bedrijven anders zijn dan op de niet-aflopende. Daarover handelen de nu volgende paragrafen.

§ 2. E r k e n n i n g e n e n t e e l t r e c h t e n

Het is gebleken dat de erkenning A en het teeltrecht voor sluitkool in dit verband geen betekenis heeft. Ook wat betreft het bezit van de sierteelterkenning blijken geen grote verschillen te bestaan tussen de twee groepen, slechts voor de categorie van C-grondgebruikers blijkt

de mogelijkheid om bollen te telen op de structureel niet-aflopende bedrijven relatief aanzienlijk meer aanwezig te zijn.

Het bezit van een sierteelterkenning wil nog niet altijd zeggen dat deze ook voor het eigen bedrijf wordt aangewend; het komt nl. vaak voor dat het teeltrecht voor sierteeltgewassen verhandeld wordt en dat bezitters van een sierteelterkenning teeltrecht bijhuren of gedeelten van hun teeltrecht verhuren. De situatie op dit punt is voor wat betreft de tuindersbedrijven uit de A- en B-groep weergegeven in tabel 13.

Tabel 13

HET BEZIT VAN TEELTRECHT VOOR SIERTEELTGEWASSEN

	Aantal tuinders uit de A- en B-groep	
	met structureel aflopend grondgebruik	met structureel niet-aflopend grondgebruik
Totaalaantal tuinders (A- en B-groep)	29	138
Tuinders met sierteelterkenning en teeltrecht	9	47
Die teeltrecht bijhuren	2	31
Die teeltrecht verhuren	-	5

Hieruit blijkt dat van de structureel aflopende bedrijven het percentage met de zo begerenswaardige sierteelterkenning lager is en het bijhuren van teeltrecht belangrijk minder voorkomt. Bij de structureel aflopende C-grondgebruikers is er zelfs geen enkele in het bezit van een sierteelterkenning. Echter bleek nog 26% van de C-grondgebruikers met niet-aflopend grondgebruik wel in het bezit van deze erkenning en tevens 6% nog teeltrecht bij te huren en eveneens 6% teeltrecht te verhuren.

In hoeverre de tuinders die genoemde erkenning niet bezitten en derhalve geen teeltrecht voor bollen hebben, alsnog trachten hieraan tegemoet te komen blijkt uit tabel 14.

Tabel 14

HET GEMIS VAN TEELTRECHT VOOR SIERTEELTGEWASSEN

	Aantal tuinders uit de A- en B-groep	
	met structureel aflopend grondgebruik	met structureel niet-aflopend grondgebruik
Totaalaantal tuinders (A- en B-groep)	29	138
Tuinders zonder sierteelterkenning en teeltrecht	20	91
Die samenwerken met een erkenninghouder	-	8
Die streven naar het verkrijgen van een erkenning	2	53

Terwijl slechts door 7% van de tuinders uit de A- en B-groep met aflopend grondgebruik wordt gestreefd naar het verkrijgen van een erkenning, is dit percentage voor de bedrijven met niet-aflopend grondgebruik 38. Terwijl de tuinders uit eerstgenoemde categorie geen mogelijkheid wisten hiertoe te komen, werden daarentegen door de anderen verschillende mogelijkheden geopperd:

	aantal tuinders (A- en B-groep)
via contractteelt	9
via bollencoöperatie	12
via bollencoöperatie en schakelcursus	8
via zoons	11
overige	13

Van de tuinders met niet-aflopend grondgebruik wist nog 22% geen enkele weg om een sierteelterkenning te verkrijgen.

§ 3. Bedrijfsuitrusting

Wat betreft de bedrijfsuitrusting is er een onderscheid tussen structureel aflopende en niet-aflopende bedrijven (tabel 15).

Tabel 15

BEDRIJFSUITRUSTING

	Aantal geënuquêteerden (A- en B-groep)	
	met structureel aflopend grondgebruik	met structureel niet-aflopend grondgebruik
Totaalaantal geënuquêteerden	34	169
Met trekkracht (trekker)	2	30
Met overige trekkracht	20	118
Met beregeningsinstallatie	4	35
Met sorteermachine	8	63
Met boot (met motor)	28	138
Met boot (zonder motor)	3	11

Op de aflopende bedrijven worden (ook relatief) minder trekkers, beregeningsinstallaties en sorteermachines aangetroffen dan op de niet-aflopende.

§ 4. Transport naar de veiling

De wijze waarop de produkten naar de veiling worden vervoerd, is een belangrijk punt bij de bedrijfsvoering. Ook hierbij treden verschillen op. Terwijl er van de A- en B-bedrijfshoofden met structureel aflopend grondgebruik geen enkel de mogelijkheid heeft of

benut per as de produkten naar de veiling te vervoeren, wordt dit door ongeveer 12% van de bedrijfshoofden met structureel niet-aflopend grondgebruik wel gedaan. Daarentegen is het percentage bedrijven dat de afzet aan derden overlaat bij laatstgenoemde categorie belangrijk lager.

Tabel 16

TRANSPORT NAAR DE VEILING

	Aantal geënquêteerden (A- en B-groep)	
	met struct. aflopend grondgebruik	met struct. niet-aflopend grondgebruik
Totaalaantal geënquêteerden	34	169
Die zelf de produkten naar de veiling brengen	—	20
rijdend of rijdend en varend varend alleen	18	90
varend en gedeeltelijk door anderen laten doen	5	27
Die de produkten door anderen doen vervoeren	9	14
Die in het geheel niet veilen 1)	2	18

- 1) Hierbij dient te worden gedacht aan de gespecialiseerde veehouderij-bedrijven, waarop geen tuinbouwprodukten worden geteeld.

Doordat op de structureel niet-aflopende bedrijven in het algemeen een meer uitgebreide bedrijfsuitrusting aanwezig is, zou kunnen worden verwacht dat op deze bedrijven een relatief kleiner deel gebruik maakt van de diensten van loonwerkers dan op de structureel aflopende bedrijven; dat blijkt echter niet het geval te zijn.

§ 5. A r b e i d s b e z e t t i n g

Een belangrijk verschil tussen bedrijven met structureel aflopend en niet-aflopend grondgebruik wordt gevormd door de arbeidsbezetting op de bedrijven. Voor een deel vloeien de verschillen uiteraard voort uit de begripsomschrijving van aflopende en niet-aflopende bedrijven (b.v. meewerken van opvolgende zoon).

Hierbij dient te worden opgemerkt dat in gevallen waarbij vreemd personeel op de bedrijven meewerkt, dit in minder dan de helft van de gevallen een vaste arbeidskracht betreft; van de 30 bedrijven waarop dit het geval is, is er slechts een tweetal structureel aflopend.

Tabel 17

ARBEIDSBEZETTING 1)

Arbeidsbezettingstype	Aantal geënquêteerden (A- en B-groep)			
	met structu- reel aflopend grondgebruik	met structureel niet- aflopend grondgebruik		to- taal
		<50 jaar	≥50 jaar	
Bedrijfshoofd alleen	23	40	8	71
Vader + zoon(s)	-	5	30	35
Vader + zoon(s) + vreemd personeel	-	4	7	11
Bedrijfshoofd + vreemd personeel	8	22	4	34
Bedrijfshoofd + familie	2	25	4	31
Bedrijfshoofd + familie + vreemd personeel	1	14	4	19
Onbekend	-	2	-	2
Totaalaantal geënquêteerden	34	112	57	203

1) Alleen mannelijke arbeidskrachten.

Wat de structureel niet-aflopende bedrijven betreft, het is duidelijk dat slechts enkele van de bedrijfshoofden die jonger zijn dan 50 jaar meewerkende zoons op het bedrijf kunnen hebben, zodat zij meer aangewezen zijn op hulp van familieleden of vreemden indien zij het niet alleen aankunnen. Opmerkelijk groot is echter het aantal gevallen waarbij familieleden op het bedrijf meewerken. In het voorgaande is in verband hiermee reeds gewezen op het veelvuldig voorkomen van gemeenschappelijke exploitatie. Van de oudere bedrijfshoofden heeft 65% een of meer zoons die op het bedrijf meewerken. Er kan slechts in 14% van de gevallen van eenmansbedrijven worden gesproken.

§ 6. B e d r i j f s g r o o t t e

Het is niet te verwonderen dat de gemiddelde bedrijfsgrootte van de structureel aflopende bedrijven belangrijk kleiner is dan van de structureel niet-aflopende bedrijven (zie tabel 12). Het gemis van een opvolger zal hier zijn invloed doen gelden en op zijn minst expansie hebben afgeremd of zelfs reeds vermindering van de oppervlakte tot gevolg hebben gehad. Gemeenschappelijke exploitatie (zie hierover § 1 van hoofdstuk II) komt op de structureel aflopende bedrijven slechts in een enkel geval van samenwerking tussen 2 broers of zwagers voor (waardoor de bedrijfsgrootte nagenoeg niet is beïnvloed), in tegenstelling tot de situatie op de structureel niet-aflopende bedrijven.

De tussen 1952 en 1961 opgetreden veranderingen in de gemiddelde grootte van het bedrijf van tuinders en veehouders uit de A- en B-groep, die sinds 1952 door hetzelfde bedrijfshoofd werden geëxploiteerd, zijn weergegeven in tabel 18. Hieruit blijkt dat de structureel aflopende bedrijven reeds zijn verkleind en de niet-aflopende belangrijk zijn vergroot.

Tabel 18

VERANDERINGEN IN DE BEDRIJFSGROOTTE TUSSEN 1952 EN 1961
(alléén voor bedrijven met hetzelfde bedrijfshoofd in 1952 en 1961)

	Gemiddelde bedrijfsgrootte in ha van			
	struct. aflopende bedrijven		struct. niet-aflopende bedrijven	
	in 1952	in 1961 1)	in 1952	in 1961 1)
A- + B-groep, tuinders	2,62	2,16	3,13	4,57
A- + B-groep, veehouders	7,94	7,63	7,21	10,72

1) Verschil met cijfers in tabel 12 wordt veroorzaakt door buiten beschouwing laten van bedrijven die een ander bedrijfshoofd hebben gekregen.

Uit tabel 12 valt nog af te lezen dat alléén de C-grondgebruikers met structureel aflopend grondgebruik in vergelijking met de andere C-grondgebruikers gemiddeld méér grond in gebruik hebben. Van invloed kan hierbij zijn dat 36% van de eerstgenoemden voorheen A-grondgebruiker was.

§ 7. V e r s c h u i v i n g t u s s e n d e b e r o e p s g r o e - p e n

Uit de sociaal-economische schets is reeds gebleken dat het aantal A-grondgebruikers sedert 1952 belangrijk is afgenomen en het aantal C-grondgebruikers daarentegen belangrijk is toegenomen; in een groot aantal gevallen ging het hier om verschuivingen van de ene beroepsgroep naar de andere.

Van de tot de A-groep behorende bedrijfshoofden met structureel aflopend grondgebruik blijkt geen enkele sedert 1952 het niet-agrarisch neven- of hoofdberoep te hebben afgestoten. Het tegenovergestelde, dus het aantrekken van een niet-agrarisch neven- of hoofdberoep heeft echter wel vaak plaatsgehad. Zo bleek de kleine groep van B-grondgebruikers in 1952 in zijn geheel A-grondgebruiker te zijn geweest. 43% van de C-grondgebruikers behoorde 10 jaar geleden tot de A- en B-groep. Als verklaring voor deze verschuivingen werden diverse redenen genoemd, zoals "door ziekte gedwongen", "financieel hiertoe gedwongen" en "vrijwillig hiertoe overgegaan, interesse ligt elders". Meestal werd de financiële noodzaak opgegeven als verklaring van de beroepsverandering. Hierbij werd in enkele gevallen tevens de wens uitgesproken toch weer zuiver tuinder te kunnen worden, in andere gevallen echter werd duidelijk naar voren gebracht dat een teruggang naar de oude situatie in het geheel niet werd gewenst; incidenteel werd opgemerkt dat dit alleen zou worden overwogen indien de ruilverkaveling zou worden uitgevoerd.

Van de bij het onderzoek betrokken A-, B- en C-bedrijfshoofden met structureel niet-aflopend grondgebruik bleek ongeveer 11% na 1951

van beroepsgroep te zijn veranderd. Ruim twee derde van de gevallen betreft het aantrekken van een niet-agrarisch neven- of hoofdberoep en de overige het afstoten van een dergelijk beroep.

Verandering van beroepsgroep in laatstgenoemde richting was overwegend het gevolg van de wens geheel zelfstandig bedrijfs- hoofd te zijn, het aantrekken van een niet-agrarisch neven- of hoofdberoep was ook hier weer in de meeste gevallen het gevolg van financiële noodzaak. Slechts een kleine minderheid heeft zich hierbij neergelegd en "zou niet anders meer willen"; door de overgrote meerderheid werd echter te kennen gegeven graag weer volledig boer of tuinder te willen zijn. Door een viertal van deze respondenten werd hierbij als voorwaarde de totstandkoming van de ruilverkaveling gesteld.

HOOFDSTUK V

DE RICHTING WAARIN DE GRONDGEBRUIKERS HUN BEDRIJVEN WILLEN ONTWIKKELEN

§ 1. Plannen met het grondgebruik in het algemeen

Aan de geënquêteerden is gevraagd of zij al eens hadden overwogen wat zij op den duur met hun bedrijf gaan doen. De onderscheiding van de onderzochte bedrijven in structureel aflopende en niet-aflopende zegt reeds iets omtrent de verwachtingen die er zijn ten opzichte van de voortzetting van het grondgebruik.

Daar de periode waarover het al of niet voortzetten van het grondgebruik in beschouwing wordt genomen zich heeft beperkt tot de komende 10-15 jaar werd echter van de grondgebruikers, die nog geen 50 jaar zijn, aangenomen dat zij het grondgebruik gedurende deze periode zullen voortzetten. Ook aan hen is echter gevraagd naar plannen (op lange termijn) en het bleek nu dat er onder hen ook enkelen zijn die hun bedrijf zullen opheffen in plaats van over te dragen aan een opvolger. Bij de oudere grondgebruikers (50 jaar en ouder) speelt uiteraard het al of niet hebben van een opvolger een belangrijke rol in verband met de toekomstplannen.

a. Structureel aflopende bedrijven

Bij de structureel aflopende bedrijven zien wij alle nuanceringen van "binnenkort beëindigen van het grondgebruik" tot "het bedrijf zo lang mogelijk voortzetten". Zij hebben geen opvolger en de grond komt dan ook vrij, dat wil zeggen de eigendomsgrond zal worden verkocht of verpacht en de pachtgrond zal worden opgegeven. In enkele gevallen betreft het grondgebruik (slechts) een kleine huis-kavel en hangt de uiteindelijke bestemming af van wat er met het huis gaat gebeuren.

Het tijdstip waarop tot liquidatie van het grondgebruik zal worden overgegaan hangt ten nauwste samen met de leeftijd van de bedrijfshoofden; 40% van deze grondgebruikers is al 65 jaar en ouder, de liquidatie van het grondgebruik ligt bij hen dus in het nabije verschiet. De 29 betrokkenen bleken van plan te zijn:

het grondgebruik binnenkort geheel te beëindigen	7
geleidelijk het grondgebruik in te krimpen	5
het grondgebruik zo lang mogelijk voort te zetten	17

Van de 44 grondgebruikers met structureel aflopend grondgebruik, die nog geen 65 jaar zijn, zou men kunnen verwachten dat zij in ieder geval tot hun 65e jaar het grondgebruik zullen voortzetten; dit bleek in het algemeen ook juist te zijn. De plannen zijn:

vóór hun 65e jaar het grondgebruik te beëindigen	3
op hun 65e jaar het grondgebruik te beëindigen	7
na hun 65e jaar het grondgebruik geleidelijk in te krimpen	13
na hun 65e jaar het grondgebruik uit te breiden	1
het grondgebruik in zijn huidige omvang zo lang mogelijk voort te zetten	20

Plannen het grondgebruik vóór het 65e jaar te beëindigen of te gaan uitbreiden bij het bereiken van deze leeftijd bestonden alleen bij C-grondgebruikers.

Al deze grondgebruikers, de een iets vroeger en de ander iets later, gaan het grondgebruik beëindigen zonder dat er een opvolger kan worden aangewezen en de grond hierdoor een bestemming heeft, m.a.w. het grondgebruik is structureel aflopend. Niettemin kan men zich afvragen wat deze grondgebruikers gaan doen vóór het zover is; tabel 19 geeft een indruk van de plannen op korte termijn.

Tabel 19

PLANNEN OP KORTE TERMIJN OP AFLOPENDE BEDRIJVEN

	Aantal geënquêteerden				
	A- en B-groep		C-groep	D-groep	alle groepen
	tuinders	vee-houders			
Grondgebruik uitbreiden en/of intensiveren	3	-	1	-	4
Bedrijf in zijn huidige toestand handhaven	26	5	10	22	63
Grondgebruik binnenkort beëindigen	-	-	3	3	6

Slechts in enkele gevallen wordt dus nog gedacht aan verdere uitbreiding en/of intensivering, maar het overgrote deel van de tuinders en veehouders geeft er de voorkeur aan de tijd die hun nog rest op de oude voet voort te gaan. Als reden daarvoor werd door hen genoemd:

"toch geen opvolger"	34
"geen belang meer bij"	16
"is toch alleen maar liefhebberij"	5
"is maar nevenberoep, geen tijd om er meer van te maken"	5
overige antwoorden	3

b. Structureel niet-aflopende bedrijven

Op de structureel niet-aflopende bedrijven is het anders gesteld; de jongere bedrijfshoofden kunnen zelf nog alles van hun bedrijf maken, terwijl de oudere vaak reeds rekening houden met de opvolger als het gaat om toekomstplannen. De reacties op de vraag of zij weleens overwogen hebben wat zij op den duur met het bedrijf gaan doen, zijn dan ook gevarieerd, zoals uit tabel 20 blijkt. Het betreft hier dus een indruk van plannen op lange termijn.

Tabel 20

PLANNEN OP LANGE TERMIJN OP DE NIET-AFLOPENDE BEDRIJVEN

	A a n t a l g e ë n q u ê t e e r d e n					
	A- en B-groep		C-groep	D-groep	alle groepen, waar	
	tuin- ders	vee- houders			van bedrijfshoofde <50 jaar	≥50 jaar
1.Het bedrijf wordt gewoon voortgezet	57	11	13	-	71	10
2.Het bedrijf wordt uitgebreid en/of geïntensiveerd	39	7	3	-	43	6
3.Het bedrijf wordt opgebouwd voor de zoon-opvolger	-	-	6	-	6	-
4.Het bedrijf wordt overgedaan aan de aangewezen opvolger	33	11	4	4	7	45
5.Het bedrijf wordt gesplitst en overige plannen	5	2	2	-	4	5
6.Het bedrijf wordt beëindigd (d.w.z. structureel aflopend over meer dan 15 jaar)	4	-	6	-	10	-

Van de 52 geënquêteerden, die van plan zijn het bedrijf aan de aangewezen opvolger(s) over te doen (regel 4), hebben 34 hierbij gedacht aan één zoon, 10 denken het over te doen aan meer dan één zoon, 4 aan een neef en tenslotte is in één geval een schoonzoon de aangewezen opvolger.

Een zestal C-grondgebruikers heeft zich als doel gesteld een bedrijf voor een zoon op te bouwen, zodat deze later een volledig bedrijf zal kunnen overnemen (regel 3).

Van 10 grondgebruikers, waaronder zowel mensen uit de A- en B-groep als uit de C-groep, kan worden gezegd dat zij grondgebruik hebben dat structureel aflopend is op langere termijn (regel 6). Zij zijn echter allen nog geen 50 jaar en willen het bedrijf voortzetten doch zullen hun kinderen ten sterkste afraden, althans onder de huidige omstandigheden in het Geestmerambacht, het grondgebruik over te nemen en voort te zetten.

Regel 2 vermeldt 39 tuinders en 7 veehouders. De gemiddelde bedrijfsgrootte van deze grondgebruikers is resp. 4,27 en 10,00 ha, d.w.z. iets kleiner dan het gemiddelde voor alle niet-aflopende bedrijven. Bij deze geënquêteerden zal dan ook zowel uitbreiding van de bedrijfsoppervlakte als intensivering van het grondgebruik een rol kunnen gaan spelen.

§ 2. M o g e l i j k e o n t w i k k e l i n g e n i n h e t b e d r i j f s t y p e

a. Intensivering en/of uitbreidingsplannen op niet-aflopende bedrijven.

In tabel 20 is vermeld (regel 2) dat op lange termijn gezien 49 geënquêteerden plannen hadden om het bedrijf verder uit te breiden en/of te intensiveren. In onderstaand staatje is aangegeven in welke richting deze intensiveringsplannen gaan;

	aantal geënquêteerden
(meer) bollen te gaan telen	25
(meer) op glasteelten over te gaan	12
(meer) fruit te gaan aanplanten	1
(meer) rundvee te gaan houden	9
(meer) pluimvee te gaan houden	1
(meer) intensieve teelten in te voeren	1

Hieruit blijkt dat de belangstelling overwegend uitgaat naar bollenteelt.

Dat alleen deze groep grondgebruikers zegt plannen te hebben het bedrijf op den duur uit te breiden en/of te intensiveren, betekent uiteraard niet dat wijzigingen van het bedrijf in de nabije toekomst uitgesloten zijn. Op korte termijn gezien heeft bijna de helft van de geënquêteerden intensiveringsplannen. Voor de tuinders uit de A- en B-groep is dit percentage 46, voor de veehouders uit dezelfde groep 71 en voor de C-grondgebruikers 44. Duidelijk is hier het verschil met de aflopende bedrijven, waar slechts op 6% intensiveringsplannen bleken te bestaan (zie tabel 19).

De grondgebruikers, die dergelijke plannen niet hebben en zeiden van plan te zijn het bedrijf in zijn huidige toestand te handhaven, noemden als reden hiervoor:

	aantal geënquêteerden	tuin- vee- C- en D- ders houders groep
"werk genoeg, zou niet meer aankunnen"	34	6 10
"ongunstige omstandigheden van het bedrijf"	27	- 7
"is alleen maar liefhebberij"	-	- 6
"aan opvolger overlaten"	5	2 -
overige antwoorden en onbekend	9	1 -

Opmerkelijk is hier vooral het grote aantal tuinders die de ongunstige omstandigheden als oorzaak noemden voor het ontbreken van intensiveringsplannen. Hoewel niet altijd expliciet genoemd, kwamen hierbij toch bij velen de ruilverkaveling en verbetering van de polder in het geding!

b. Beoordeling vanuit de huidige situatie van het bedrijf.

Aan alle geënquêteerde grondgebruikers is de vraag voorgelegd of zij op hun bedrijf in zijn huidige toestand (meer) bollen zouden kunnen telen, glasteelten zouden kunnen invoeren of wel (meer) rund-

vee kunnen gaan aanhouden. Uiteraard antwoordden de tuinders en veehouders op deze vraag in subjectieve zin; dit was echter ook de bedoeling van deze vraag. Bij de interpretatie van de cijfers in tabel 21 dient hiermee echter wel rekening te worden gehouden.

Tabel 21

MOGELIJKHEDEN OP HET BEDRIJF IN DE HUIDIGE SITUATIE

Op het bedrijf kan/kunnen in zijn huidige toestand:	Aantal geënquêteerden							
	met structureel aflopend grondgebruik				met structureel niet-aflopend grondgebruik			
	A- en B-groep		C-groep	D-groep	A- en B-groep		C-groep	D-groep
	tuinders	vee-houders			tuinders	vee-houders		
1.wel (meer) bollen worden geteeld	6	-	-	2	48	2	5	-
2.geen of niet meer bollen worden geteeld	23	5	14	23	90	29	29	4
3.wel (meer) glasteelten worden ingevoerd	6	-	1	1	26	-	4	1
4.geen of niet meer glasteelten worden ingevoerd	23	5	13	24	112	31	30	3
5.wel (meer) rundvee worden aangehouden	15	4	5	5	58	24	11	1
6.geen of niet meer rundvee worden aangehouden	14	1	9	20	80	7	23	3

Het blijkt dat volgens het subjectieve oordeel van de tuinders zelf 35% van de bedrijven met structureel niet-aflopend grondgebruik zich leent voor (verdere) intensivering in de richting van bollenteelt en 19% voor intensivering in de richting van (meer) glasteelten. Voor de tuinders met structureel aflopend grondgebruik zijn deze percentages voor beide produktierichtingen 21%.

Mogelijkheden om (meer) bollen te telen worden er bij de veehouders slechts in een enkel geval aanwezig geacht, mogelijkheden om glasteelten in te voeren in het geheel niet. Bij 8 van de 36 veehouders wordt uitbreiding van de rundveestapel niet mogelijk geacht.

Van de C-grondgebruikers met structureel aflopend grondgebruik is er geen enkele die de mogelijkheid ziet (meer) bollen te telen en slechts een enkeling die wel (meer) glasteelten kan invoeren; bij de C-grondgebruikers met structureel niet-aflopend grondgebruik is de situatie iets beter, nl. resp. 15 en 12% van hen ziet positieve mogelijkheden.

De mogelijkheid om (meer) rundvee te gaan houden is in grotere mate aanwezig dan die voor bollenteelt of glasteelten, uit het voorgaande is echter reeds gebleken dat de voorkeur in vele gevallen uitgaat naar bollenteelt en in mindere mate naar glastuinbouw of rundveehouderij.

De hoogste percentages bedrijven waarop in de huidige toestand wel (meer) bollen kunnen worden geteeld komen voor in Noord- en Zuid-Scharwoude en Broek op Langedijk. Voor glasteelten acht men de toestand in St.-Pancras en eveneens in Broek op Langedijk het gunstigst, terwijl voor de rundveehouderij in Koedijk-Noord, Warmenhuizen en St.-Pancras de beste mogelijkheden worden gezien.

Dat de mogelijkheid om (meer) bollen te telen, in de huidige toestand niet aanwezig is, wordt hoofdzakelijk toegeschreven aan het gemis van een sierteelterkenning. Het volgende overzicht geeft de opinie omtrent dit punt van de betrokken 217 respondenten (78% van het totaal aantal; regel 2) weer:

"geen sierteelterkenning"	172
"geen verstand van, te oud om daar nog in te komen"	19
"grond is er niet geschikt voor"	11
"geen arbeidskrachten voor"	8
overige antwoorden	7

In de 241 gevallen (86%, regel 4), waar het niet mogelijk werd geoordeeld op het huidige bedrijf (meer) glas in te voeren wordt als reden hiervan genoemd:

"geen grond bij huis"	68
"geen verstand van glasteelten"	59
"geen teeltrecht voor teelten onder glas" 1)	52
"geen arbeidskrachten voor"	17
"financieel niet mogelijk"	13
"grond niet geschikt voor"	12
"bouwverbod en valt in uitbreidingsplan"	4
"geen grond in eigendom"	4
overige antwoorden en onbekend	12

In de 157 gevallen (56%, regel 6), waar het niet mogelijk werd geacht op het huidige bedrijf (meer) rundvee te gaan houden, wordt als reden hiervoor genoemd:

"te weinig grond daarvoor"	39
"geen verstand van vee"	26
"bedrijf leent zich er niet voor"	21
"te oud om daar nog aan te beginnen"	17
"geen arbeidskrachten voor"	11
"financieel niet mogelijk"	6
overige antwoorden en onbekend	37

c. Beoordeling, uitgaande van het tot stand komen van de ruilverkaveling

In het voorgaande is uitgegaan van de huidige situatie. Het is echter te verwachten dat door de uitvoering van een ruilverkaveling de opvattingen van de grondgebruikers in vele gevallen sterk zullen worden gewijzigd. De omstandigheden zullen dan immers geheel anders worden. Over de situatie, waaronder de nieuwe bedrijven na een ruilverkaveling kunnen worden aanvaard, hebben betrokkenen wel enig idee. Immers in de nabije omgeving van het Geestmerambacht zijn reeds verschillende ruilverkavelingen tot stand gekomen of in uitvoering. Het spreekt vanzelf dat alléén degenen met een niet-aflopend bedrijf zich

1) Deze reden is ten tijde van de uitvoering van de enquête als zodanig komen te vervallen.

voor deze situatie serieus interesseren. Alléén aan hen is dan ook de vraag voorgelegd wat voor bedrijf zij zouden gaan opzetten, indien hun een bedrijf zou worden aangeboden van de huidige of gewenste grootte, aaneengesloten, goed ontsloten en op goede grond, kortom een bedrijf zoals dat onder gunstige omstandigheden na een ruilverkaveling in het Geestmerambacht zou kunnen liggen. De reacties hierop zijn in tabel 22 weergegeven. Ook hier geldt dat deze reacties uiteraard subjectief zijn en door de voorlichting over het ruilverkavelingsproject zijn beïnvloed.

Tabel 22

PLANNEN NA EEN EVENTUELE RUIVERKAVELING
(Alléén voor geënuquêteerden met structureel niet-aflopend grondgebruik)

Plannen na een event. r.v.k. een bedrijf op te zetten:	Aantal geënuquêteerden					
	A- en B-groep		C-groep	D-groep	alle groepen waarvan de bedrijfshoofden	
	tuinders	veehouders			<50 jaar	≥50 jaar
met het huidige teeltplan	20	16	10	-	29	17
met (meer) bollen	37	1	4	-	30	12
met (meer) glas	11	-	4	-	12	3
met (meer) bollen en glas	43	4	4	-	38	13
met (meer) fruit	2	-	-	-	-	2
met (meer) rundvee en/of akkerbouw	6	7	1	-	7	7
met (meer) bollen en/of glas en combinaties	11	1	3	-	14	1
plannen om het bedrijf na r.v.k. niet voort te zetten	8	2	8	4	11	11
	138	31	34	4	141	66

Van de tuinders, die na een ruilverkaveling opnieuw zouden gaan beginnen, heeft 78% aan een wijziging van het teeltplan in de richting van bollen en/of glas gedacht; zelfs bij de veehouders is dit het geval bij ongeveer 20%, bij de C-grondgebruikers tenslotte bij ruim de helft. Plannen om na een eventuele ruilverkaveling (meer) bollen in het teeltplan op te nemen leven bij de jongeren sterker dan bij de bedrijfshoofden die al 50 jaar en ouder zijn; van de jongeren heeft 72% plannen in die richting, van de ouderen 53%.

Het is te begrijpen dat de D-grondgebruikers geen plannen meer hebben om opnieuw te beginnen in het geval er een ruilverkaveling zou worden uitgevoerd. Ook in de andere beroepsgroepen zijn er grondgebruikers die, indien een ruilverkaveling zou worden uitgevoerd, er niet meer aan denken het bedrijf voort te zetten. Bij de C-grondgebruikers is dit bij ongeveer een vierde deel het geval; zij denken dus, in het geval er een ruilverkaveling komt, het agrarisch nevenbedrijf te laten varen. Opmerkelijk is dat het niet alleen de ouderen

zijn die er zo over denken; de helft van hen blijkt jonger dan 50 jaar te zijn.

In het algemeen wordt de voorkeur gegeven aan een gemengde opzet van het bedrijf (tabel 23). Men wil dus wel (meer) bollen gaan telen en/of (meer) glascultures invoeren, doch een gespecialiseerd bedrijf (d.w.z. geheel of bijna geheel bloembollen en/of glasteelten) wordt slechts door ruim 40% van de geënquêteerden geamibiëerd.

Tabel 23

VOORKEUR VOOR SPECIALISATIE OF GEMENGDE OPZET

	Aantal geënquêteerden dat na een r.v.k. opnieuw zou beginnen en de voorkeur geeft aan			
	to-taal	een gespecialiseerd bedrijf	een bedrijf van gemengde opzet	geen oordeel
A- en B-groep, tuinders	130	44	83	3
A- en B-groep, veehouders	29	18	11	-
C-groep	26	14	11	1
A-, B- en C-groep	185	76	105	4

Vooraf onder de tuinders willen velen vasthouden aan een gemengde opzet, d.w.z. groenten, aardappelen en zo mogelijk bollen. Aan een gespecialiseerd bedrijf wordt vooral door de jongeren relatief meer de voorkeur gegeven dan door de grondgebruikers van 50 jaar en ouder, nl. resp. 45 en 35%. Ook de "nieuwgevestigden", van wie het overgrote deel jonger dan 50 jaar is, geven naar verhouding meer de voorkeur aan specialisatie dan de grondgebruikers die al voor 1951 in het Geestmerambacht gevestigd waren, nl. resp. 50 en 38%. Het is ook tekenend dat onder de tuinders, die (meer) bollen en/of onder glas willen gaan telen, er relatief weinigen voor een gespecialiseerde opzet zeiden te voelen, terwijl bij degenen die hun huidige teeltplan willen voortzetten dit juist andersom ligt (dit zijn nl. de reeds gespecialiseerde tuinders).

Van een invloed van de huidige arbeidsbezetting op de plannen wat betreft het teeltplan na een ruilverkaveling is in het algemeen weinig te merken. Het blijkt dat van de bedrijfshoofden die er alleen voor staan het grootste deel na ruilverkaveling wijzigingen in het teeltplan zou willen aanbrengen. Ook de bedrijfshoofden die uitsluitend met vreemd personeel werken zoeken het overwegend in een wijziging van het teeltplan in de richting van de bollen of glastuinbouw.

§ 3. De noodzakelijke investeringen bij de ontwikkeling van het bedrijf

Uit tabel 19 blijkt dat van de 73 grondgebruikers met structureel aflopend grondgebruik slechts 4 nog plannen hebben om in het bedrijf te gaan investeren. De overgrote meerderheid is niet meer van plan in de tijd die zij nog op het bedrijf denken te zullen blijven nieuwe investeringen te doen. Ook uitvoering van de ruilverkaveling zou hierin niet veel verandering brengen, het blijkt nl. dat slechts een zestal tot verdere investeringen zou overgaan indien het bedrijf vóór beëindiging zou worden verbeterd door de ruilverkaveling.

Wat de 207 grondgebruikers met structureel niet-aflopend grondgebruik betreft, in § 2 a van dit hoofdstuk is erop gewezen dat 100 (48%) van hen plannen hebben het bedrijf uit te breiden en/of te intensiveren; van hen blijken er 61 onder de huidige omstandigheden wel meer grond te willen hebben en 39 het alleen in intensivering te willen zoeken.

Vergroting van de oppervlakte wordt relatief het meest door veehouders gewenst. 146 grondgebruikers gaven te kennen geen vergroting te wensen, waarbij echter door 50 spontaan de ruilverkaveling ter sprake werd gebracht. Onder de huidige omstandigheden wordt door hen geen uitbreiding van het bedrijf voorgestaan, na een eventuele ruilverkaveling echter wel. Deze cijfers worden hier gereleveerd omdat de plannen tot intensivering uiteraard consequenties hebben voor de investeringen.

In hoeverre de hoogte en wijze van financiering van de investeringen een rol hebben gespeeld bij de gedachtenvorming van de betrokkenen over het nieuw op te zetten bedrijf na een ruilverkaveling, is moeilijk na te gaan. Afgezien van de direct uit de ruilverkaveling voortvloeiende kosten zullen de bedrijfshoofden, die weer met het oude teeltplan willen doorgaan, behoudens individuele omstandigheden, in het algemeen slechts geringe investeringen moeten doen. Wat de anderen betreft, over de hoogte van de te verwachten investeringen heeft slechts een minderheid van de geënquêteerden zich uitgesproken; velen reageerden hierop met "zitten daar niet zo in, weten daar niet veel van af".

Wel bleek dat zeer velen de directe uitgaven voor investeringen zoveel mogelijk willen beperken. Zo meent men in vele gevallen, waarbij aan (meer) bollen wordt gedacht, de aan te schaffen bollenkraam te moeten verkrijgen door aankoop van "zaad" 1), in plaats van de normale maat bollen en ook vaak door de aanschaf van minder dure variëteiten.

Gezien deze instelling kan worden verwacht dat, behoudens een enkele uitzondering, verreweg de meesten zullen proberen het nieuwe bedrijf geleidelijk aan in de gewenste richting te sturen. Een vaak gehoord gezegde is "klein beginnen om erin te komen en langzamerhand uitbreiden".

Tevens is gevraagd hoe men de investeringen dacht te financieren. In hiernavolgend staatje is een overzicht van de gegeven antwoorden opgenomen, die echter met enige reserve moeten worden bezien. Aangezien men over de hoogte van de noodzakelijke investeringen slecht is

1) Onder "zaad" wordt verstaan de tulpebollen onder maat 7.

geïnformeerd kan moeilijk verwacht worden dat men over de financieringswijze een concreet denkbeeld heeft.

	Aantal geënquêteerden
M.b.v. Boerenleenbank alléén	40
M.b.v. Boerenleenbank en tevens met eigen vermogen/ overige kredietgevers	36
M.b.v. eigen vermogen	30
M.b.v. overige kredietgevers alleen	9
Geen idee over de financiering van de investeringen	11
Geen antwoord	13

Het is merkwaardig dat niet meer dan 7 respondenten de mogelijkheid hebben geopperd om met een financiering in ruilverkavelingsverband eventuele wijzigingen in het bedrijfsplan te bewerkstelligen. Hoewel hierover uiteraard nog niets vaststaat is tijdens het onderzoek toch ook niets van een grote belangstelling in die richting gebleken.

Het zal wellicht niet overbodig zijn eraan te herinneren dat de weergegeven opinies in het voorjaar van 1962 zijn opgenomen. De zeer goede koolprijzen van de laatste jaren kunnen zeer wel van invloed zijn geweest (en nog zijn) op de opvattingen omtrent noodzakelijke investeringen en de financiering daarvan.

§ 4. De betekenis van bezit van erkenning en teeltrecht voor de ontwikkeling van het bedrijf

De mogelijkheden tot het telen van bollen hangen af, althans tegenwoordig, van het al of niet bezitten van een sierteelterkenning en van het nodige teeltrecht. Momenteel is de situatie wat dit betreft als volgt (tabel 24).

Tabel 24

SITUATIE T.A.V. SIERTEELTERKENNINGEN
(alleen voor geënquêteerden met structureel niet-aflopend grondgebruik)

Plannen na een eventuele ruilverkaveling een bedrijf op te zetten	Aantal geënquêteerden				
	to-taal	met sier-teelt-erkenning	zonder sierteelt-erkenning en deze ook niet nodig heeft	dat de nodige sierteelterkenning niet heeft en de opleiding daarvoor zelf wil volgen	via zoons ziet te verkrijgen
Met het huidige teeltplan	46	9	37	-	-
Met (meer) bollen en/of glas	123	47	14	42	20
Met (meer) fruit	2	-	2	-	-
Met (meer) rundvee en/of akkerbouw	14	-	14	-	-
Plannen na r.v.k. het bedrijf niet voort te zetten	22	1	21	-	-

Hieruit valt af te leiden dat van de grondgebruikers die na ruilverkaveling (meer) bollen en/of glas in het teeltplan willen invoeren 38% reeds in het bezit van een sierteelterkenning is, dat 11% deze niet bezit maar ook niet nodig heeft, dat 34% deze niet bezit maar een opleiding ter verkrijging ervan wel wil volgen, dat 15% deze niet bezit en ook een opleiding daartoe niet zelf wil volgen maar de erkenning via de zoons hoopt te verkrijgen en tenslotte 2% bij wie zelfs deze laatste mogelijkheid niet voor ogen staat.

Bij plannen in andere richtingen speelt thans alleen het bezit van een z.g. A-erkenning (groenteteelt) nog een rol; de fruitteelt is geheel vrij, evenals trouwens de teelt van bijgoedgewassen in de bollenteelt. Alle betrokken grondgebruikers bleken in het bezit te zijn van een A-erkenning, zodat ten aanzien van dit punt geen moeilijkheden zijn te verwachten.

§ 5. De ontwikkeling van het bedrijf in verband met de beroepskeuze van de zoons

Bij de vraag in welke richting de bedrijven zullen worden ontwikkeld, stuit men behalve op de in het voorgaande behandelde bedrijfs-economische en -organisatorische aspecten, ook op sociologische en sociaal-economische aspecten. Van deze laatste zal in het navolgende alleen de beroepskeuze van de zoons behandeld worden. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de beroepskeuze van de zoons van betekenis is voor de arbeidsbezetting op de bedrijven, het al of niet structureel aflopend zijn, de bedrijfsopvolging, e.d., alle factoren die de ontwikkeling van het bedrijf mede bepalen.

De zoons kunnen in twee categorieën worden onderscheiden; de groep zoons van 0-14 jaar, die in de eerstkomende 15 jaar voor de keuze van een beroep zullen worden gesteld en de zoons van 15 jaar en ouder die de keuze van school en beroep reeds hebben moeten doen.

Hoe de beroepskeuze van de oudere zoons is uitgevallen blijkt uit tabel 25.

Tabel 25

BEROEPSKEUZE VAN DE ZOONS

Leeftijdsklasse	Aantal zoons van 15 jaar en ouder 1)										
	to- taal	beroep		van tuinders (A- en B-groep)		van veehouders (A- en B-groep)		van C- grondgebruikers		van D- grondgebruikers	
		agrar.	niet- agrar.	agrar. beroep	niet- agrar. beroep	agrar. beroep	niet- agrar. beroep	agrar. beroep	niet- agrar. beroep	agrar. beroep	niet- agrar. beroep
15 - 19 jaar	61	33	28	25	14	4	4	3	9	1	1
20 - 24 jaar	56	28	28	17	16	9	3	1	3	1	6
25 - 29 jaar	41	16	25	9	10	5	4	1	4	1	7
30 - 34 jaar	34	14	20	7	7	5	4	-	4	2	5
35 - 39 jaar	29	12	17	7	7	1	1	-	2	4	7
≥ 40 jaar	22	5	17	1	3	1	-	-	3	3	11
Alle leeftijdsklassen	243	108	135	66	57	25	16	5	25	12	37

1) Exclusief 14 geëmigreerden en 1 blijvend invalide.

Van de 243 1) zoons van 15 jaar en ouder op de bij het onderzoek betrokken bedrijven is bij 44% de keuze op een agrarisch beroep gevallen. Op de tuindersbedrijven uit de A- en B-groep is dit percentage 54, op de veehouderijbedrijven uit dezelfde groep zelfs 61%, voor de C-grondgebruikers slechts 17% en tenslotte voor de D-grondgebruikers 25%.

Voorts is het opmerkelijk dat in de groep 15-24-jarige zoons van tuinders en veehouders een relatief groot aantal zoons in de landbouw werkt. Dit wijst op een niet onbelangrijke afvloeiing op latere leeftijd, z.g. secundaire afvloeiing. Hierop zal nader worden ingegaan.

Tabel 26

GEVOLGD ONDERWIJS EN GEKOZEN BEROEP

Gevolgd onderwijs en genoten opleidingen na de lagere school	Aantal zoons van 15 jaar en ouder 1)			
	to-taal	waarvan		
		met agrar. beroep	met niet-agrar. beroep	dag-onderwijs volgend 2)
Agrarisch dagonderwijs	81	59	15	7
Slechts agrarische cursussen	30	24	6	-
Niet-agrarisch gericht dagonderwijs	43	3	32	8
Slechts niet-agrarisch gerichte cursussen	21	1	20	-
Voortgezet algemeen vormend dagonderwijs	28	-	22	6
Geen onderwijs of opleiding	40	14	26	-

1) Excl. 14 geënquêteerden en 1 blijvend invalide (zie tabel 25).

2) Deze groep is in tabel 25 ondergebracht bij agrarisch of niet-agrarisch beroep.

In tabel 26 is een beeld gegeven van de mate waarin het beroep aansluit op het gevolgde voortgezet onderwijs. Zo blijkt b.v. dat van de 121 zoons die feitelijk een niet-agrarisch beroep uitoefenen er 15 slechts agrarisch dagonderwijs hebben gevolgd en 26 in het geheel geen voortgezet onderwijs. Daarentegen heeft maar een drietal zoons die een agrarisch beroep hebben gekozen geen agrarisch, maar niet-agrarisch dagonderwijs gevolgd. Ten aanzien van hen die geen dagonderwijs meer volgden na de lagere school en alleen maar cursussen, treedt deze tendentie in veel sterkere mate op.

32 van de 101 zoons die een agrarisch beroep hebben gekozen zijn al zelfstandig boer of tuinder, dat is 32% van de zoons uit genoemde categorie en 13% van alle zoons van 15 jaar en ouder. Van hen zijn er 11 zelfstandig agrariër geworden op een leeftijd jonger dan 25 jaar, 15 op een leeftijd van 25-29 jaar en 6 toen zij al 30 jaar of ouder waren. Vooral voor de categorie die zelfstandig werd vóór het 25e jaar is het de vraag in hoeverre hier sprake is van volledige zelfstandig-

1) Van de zoons van 15 jaar en ouder zijn 21 jongeren nog niet aan een beroep toe; van hen volgden een 7-tal agrarisch dagonderwijs waardoor is aangenomen dat zij een agrarisch beroep zullen gaan uitoefenen. Van de anderen, die voortgezet algemeen vormend dagonderwijs en niet-agrarisch gericht onderwijs volgen is aangenomen dat zij een niet-agrarisch beroep zullen gaan uitoefenen.

heid. Uit het voorgaande is immers reeds gebleken dat dit bij deze jongeren vaak nog niet het geval is, daar het grondgebruik dat op hun naam staat in feite geheel in het ouderlijke bedrijf is opgenomen.

Blijkens de enquête zijn de zoons zelfstandig geworden door:

	aantal zoons
thuis in het bedrijf compagnon te worden	8
grond van het ouderlijke bedrijf af te splitsen	11
het ouderlijke bedrijf over te nemen (ouders werden D-grondgebruikers)	4
losse grond te kopen en/of te pachten	5
overigen en onbekend	4

Van de reeds zelfstandige zoons (de zoons die thuis in het bedrijf compagnon zijn geworden niet meegerekend) zijn er 2 een bollenbedrijf begonnen, 10 een bedrijf met groenteteelt en bollenteelt, 10 een opengrondsgroenteteeltbedrijf en 2 een veehouderijbedrijf. Op de helft van de bedrijven van de zoons is de teelt van bollen dus in het teeltplan opgenomen; hierbij kan worden verwezen naar de beschouwingen in § 2c van dit hoofdstuk, waar reeds bleek dat met name onder de jongere tuinders ook nu al veel belangstelling voor de bollenteelt bestaat.

Van de 69 zoons van 15 jaar en ouder die niet-zelfstandig in de land- en tuinbouw werkzaam zijn, werkten er 60 mee op het ouderlijke bedrijf en waren 9 in loondienst werkzaam. Van deze 69 zoons hebben er niet meer dan 9, allen jonger dan 25 jaar, te kennen gegeven alsnog de land- en tuinbouw vaarwel te willen zeggen en een niet-agrarisch beroep te ambiëren. De zoons, die wel in de land- en tuinbouw willen blijven, meenden dat het later voor hen mogelijk zou zijn boer of tuinder te worden door:

	aantal zoons
grond van ouderlijk bedrijf af te splitsen en los land bij te huren	21
ouderlijk bedrijf of bedrijf van andere familie over te nemen	19
los land te pachten	6
compagnon bij vader of broer te worden	4

10 zoons zien nog geen mogelijkheden voor het verkrijgen van een bedrijf.

Een aantal van 121 zoons van 15 jaar en ouder werkt buiten de land- en tuinbouw, 55% van hen is primair "afgevlod", m.a.w. is direct na de lagere school of na voortgezet dagonderwijs te hebben gevolgd in een niet-agrarisch beroep gaan werken. De overigen, 45%, hebben eerst enige tijd in de land- en tuinbouw gewerkt en zijn daarna van beroep veranderd (zijn "secundair afgevlod"). Toch bleek van hen een tiental deze stap weer ongedaan te willen maken, verhoudingsgewijs vooral zoons van veehouders. Waarom de zoons, na eerst in de land- en tuinbouw te hebben gewerkt, een ander beroep kozen blijkt uit het volgende overzicht:

	aantal secundair afgevlode zoons
"voelden niet veel voor de land- en tuinbouw"	14
"ouderlijk bedrijf bood geen mogelijkheden"	10
"zagen er na militaire dienst geen heil meer in"	8
"lichamelijk niet sterk"	8
"wilden gaan trouwen en konden thuis geen goed loon krijgen"	6
"door de ongunstige omstandigheden in de polder"	4
"wilden weleens wat anders"	3
overige redenen	2

In tabel 27 is het aantal primair afgevloede zoons per leeftijdsklasse opgenomen (aangevuld met de waarschijnlijk primair afvloeienden van 12-14 jaar). Hieruit blijkt dat de secundaire afvloeiing, die men als een minder gunstig verschijnsel kan beschouwen (gezien van het standpunt van de betrokkenen, daar deze doorgaans niet de vereiste opleiding voor het nieuwe beroep hebben, zie tabel 26), afneemt in betekenis al is deze nog tamelijk groot vergeleken met soortgelijke tuinbouwgebieden (vgl. "Bedrijfsopvolging en beroepskeuze in land- en tuinbouw", L.E.I.-rapport, 1959). In het algemeen was de primaire afvloeiing tijdens de oorlog en korte tijd daarna het geringst, waarna ze geleidelijk is toegenomen. Over de zoons die jonger dan 15 jaar zijn, is nog weinig met zekerheid te zeggen. Zowel de plannen die de ouders met deze jongens hebben, als de ideeën van de jongens zelf kunnen nog sterk veranderen.

Tabel 27

PRIMAIRE AFVLOEIING

Leeftijdsklasse	Aantal zoons 1)	
	to-taal	waarvan primair afgevloed 2)
12 - 14 jaar	51	18
15 - 19 jaar	61	28
20 - 24 jaar	56	18
25 - 29 jaar	41	13
30 - 34 jaar	34	5
35 - 39 jaar	29	9
≥ 40 jaar	22	11

1) Exclusief 14 geëmigreerden en 1 blijvend invalide.

2) Of primair zullen gaan afvloeien na het voltooien van de schoolopleiding.

Er zijn 21 zoons van 15 jaar en ouder die dagonderwijs volgen (zie tabel 26); zij zijn nog niet aan een werkring toe. Met de 51 zoons van 12-14 jaar vormen zij tezamen een groep van 72 zoons die nog niet in het arbeidsproces zijn opgenomen en van wie 28 agrarisch gericht dagonderwijs volgen, 27 algemeen vormend dagonderwijs en 17 niet-agrarisch gericht onderwijs. Aan de hand van enquêtegegevens kon gedeeltelijk worden nagegaan welk beroep deze zoons denken te gaan uitoefenen (tabel 28).

Tabel 28

VERMOEDELIIK BEROEP VAN DE ZOONS DIE DAGONDERWIJS VOLGEN

Aard van het onderwijs dat gevolgd wordt	Beroep dat de zoons ≥ 12 jaar ver- moedelijk zullen gaan uitoefenen			
	boer of tuinder	agraris- sch verwant beroep	niet- agraris- sch beroep	nog onbekend
Agrarisch gericht	21	4	-	3
Algemeen vormend	7	1	11	8
Niet-agrarisch gericht	-	-	17	-

De zoons, die agrarisch gericht onderwijs volgen, blijken niet allen een agrarisch beroep te gaan uitoefenen, van de zoons die niet-agrarisch gericht onderwijs volgen. daarentegen kan worden verwacht dat niemand van hen in de land- en tuinbouw gaat werken.

Uit het voorgaande is gebleken dat achteraf niet alle zoons even tevreden zijn met de keuze van het beroep dat zij zijn gaan uitoefenen. Van de 69 zoons van 15 jaar en ouder die niet-zelfstandig in de land- en tuinbouw werken, willen 9 geen boer of tuinder worden, maar zullen, zodra zich een gunstige kans voordoet, alsnog afvloeien. Van de 121 zoons van 15 jaar en ouder die buiten de land- en tuinbouw werken zijn er eveneens 9 die deze keuze achteraf toch betreuren en, indien er een gunstige kans komt, deze stap ongedaan willen maken. Hieruit blijkt te meer dat verwachtingen omtrent een toekomstige ontwikkeling van vele factoren afhankelijk zijn.

Een van deze factoren is ongetwijfeld de invloed van de ouders op de keuze van de zoons. Het bleek dat bij alle categorieën grondgebruikers een grote meerderheid van degenen die zich hierover uitspraken het hun zoons zou afraden het eigen voorbeeld te volgen en ook grondgebruiker in het Geestmerambacht te worden. Niet allen zijn hierin even positief; van de 36 bedrijfshoofden die hun zoon wel zouden aanraden boer of tuinder te worden in het onderhavige gebied zijn er 26 die hierbij geen enkele bedenking uiten, 10 daarentegen raden het alleen aan indien de zoon een gespecialiseerd bedrijf zou willen beginnen. Van de veel grotere groep van 62 bedrijfshoofden die het hun zoon afraden zijn er 21 die dit onder alle omstandigheden zouden doen en niet minder dan 41 die dit alleen onder de huidige omstandigheden zouden doen, doch daarbij te kennen gaven er anders over te denken indien er een ruilverkaveling wordt uitgevoerd. Van de 98 geënquêteerden die zich uitspraken raadden er derhalve nu 36 hun zoons aan in de land- of tuinbouw te gaan werken, doch bij ruilverkaveling zouden het er niet minder dan 77 zijn.

De conclusie hieruit kan niet anders zijn dat de uitvoering van de ruilverkaveling tot gevolg zal hebben dat onder invloed van de ouders méér zoons in de land- of tuinbouw zullen gaan werken dan wanneer de toestand in het Geestmerambacht bij het oude zou worden gelaten.

Als slotindruk van deze paragraaf kan worden vermeld dat de afvloeiings-, onderwijs- en beroepskeuzegegevens erop wijzen dat, hoewel er verschuivingen aan de gang zijn, de ontwikkeling van de land- en tuinbouwbedrijven in het Geestmerambacht in de naaste toekomst niet zal worden geremd door een gebrek aan bedrijfsopvolgers, met name in de tuinbouwrichting.

§ 6. De betekenis van de ruilverkaveling voor de ontwikkeling van het bedrijf

Al jarenlang heeft bij de agrariërs in het Geestmerambacht het al of niet doorgaan van de ruilverkaveling in het middelpunt van de belangstelling gestaan. In de nabije omgeving hebben zij de invloed van ruilverkaveling op de bedrijfsvoering, het teeltplan e.d. kunnen waarnemen. Onder ruilverkaveling wordt algemeen verstaan de omschakeling van varen op rijden in de polder. Over ruilverkaveling sprekende kan men er dus van uitgaan dat een bepaalde visie bij de mensen aanwezig is.

Bij de vraaggesprekken bleek dat de overgrote meerderheid van de geënquêteerden ruilverkaveling als een van de eerste verbeteringen voor het Geestmerambacht ziet. In het volgende overzicht is het aantal antwoorden opgenomen op de vraag naar de meest nodige voorzieningen voor het gehele gebied (alleen voor geënquêteerden met structureel niet-aflopend grondgebruik). Opgemerkt zij dat deze vraag uiteraard slechts zeer subjectieve reacties kon opleveren. Het staatje geeft dan ook niet meer dan een indruk.

	Aantal antwoorden 1)		
	tuinders	veehouders	overigen
Uitvoeren van de ruilverkaveling	122	25	30
Vestiging van industrie	20	4	3
Scheppen van recreatiemogelijkheden	7	-	1
Zorgen voor betere verbindingen met Alkmaar	5	-	-
Exportveiling in Alkmaar	5	-	-
Speciale financieringsfaciliteiten voor de tuinders	3	-	-
Meer verwerkende industrie voor de tuinbouw	3	-	-
Probleem van het schoonmaken van sloten aanpakken, m.b.v. subsidie of voor rekening van Rijk of gemeente	6	-	-

1) Sommige geënquêteerden gaven meer dan één antwoord.

Van hen meent dus 86% dat het uitvoeren van de ruilverkaveling voor het "algemeen" belang van de streek noodzakelijk zou zijn; voor de tuinders uit de A- en B-groep is dit percentage 89, voor de veehouders uit dezelfde groep 81 en voor de C-grondgebruikers 82.

Een zestal geënquêteerden gaf te kennen dat volgens hen de huidige toestand in het Geestmerambacht geen verbeteringen behoeft.

Desgevraagd verklaarden de respondenten voor hun eigen bedrijf als de meest nodige verbeteringen te zien:

	aantal antwoorden
minder kavels	125
betere ontsluiting	43
grond bij huis	41
betere kwaliteit van de grond	28
meer grond	23
verplaatsing van het bedrijf	14

Niet minder dan 60% van de geënquêteerden noemt als een van de meest nodige verbeteringen voor het eigen bedrijf het verminderen van het aantal kavels. Deze verbetering wordt relatief het meest door de vollegrondstuinders genoemd en het minst door de glastuinders. Een verbetering die door een betere ontsluiting van de kavels zou worden teweeggebracht wordt het meest door de veehouders genoemd, terwijl de bollenkwekers vooral een betere kwaliteit van de grond wensen. Meer grond wordt vooral door de veehouders verlangd, terwijl de wenselijkheid om grond bij huis te hebben door alle groepen even sterk wordt gevoeld.

Het verdient aanbeveling even stil te staan bij de bedrijfsverplaatsing omdat dit een van de meest ingrijpende onderdelen van een ruilverkavelingsplan zou zijn. Slechts 14 geënquêteerden zien een verplaatsing van het bedrijf in de huidige omstandigheden als de meest dringende verbetering. De uitvoering van de ruilverkaveling zou echter de situatie drastisch veranderen en voor velen verplaatsing van woning en bedrijf wel aantrekkelijk maken. Daar echter het gehele gezin hierbij betrokken is, is de mening van de vrouw hierover ook van belang en wellicht in de praktijk vaak zelfs doorslaggevend.

Daarom is in tabel 29 de mening van man en vrouw samen over verplaatsing van woning en bedrijf naar een oventueel verkavelde polder weergegeven.

Tabel 29

MENINGEN OVER VERPLAATSING VAN WONING EN BEDRIJF
(alleen voor geënquêteerden met structureel niet-aflopend grondgebruik)

	Mening 1) van man en vrouw over verplaatsing van woning en bedrijf naar een verkavelde polder		
	beiden vóór	beiden tegen	ongelijke mening
A- + B-groep, tuinders	50	12	11
A- + B-groep, veehouders	11	5	2
C-groep	12	5	2
Geënquêteerden < 50 jaar	60	13	5
Geënquêteerden ≥ 50 jaar	13	9	10

- 1) Exclusief 97 geënquêteerden waarbij geen sprake is van een volledig gezin of waarbij de mening van beide of één van beide echtgenoten niet bekend is of die geen mening konden geven.

Van de geënquêteerde echtparen die hun mening over de verplaatsing gaven voelde 66% voor een verplaatsing naar de nieuw-verkavelde polder. Naar bedrijfstype blijken geen grote verschillen te bestaan, wel valt direct in het oog dat vooral de jongere bedrijfshoofden en hun echtgenoten vóór verplaatsing zijn. Bij de oudere bedrijfshoofden is dit veel minder het geval; bij dezen blijkt dat de echtgenoten vaker overwegende bezwaren tegen verhuizing hebben. In Noord- en Zuid-Scharwoude en Warmenhuizen is een bijzonder grote meerderheid van zowel man als vrouw vóór verplaatsing, in St.-Pancras daarentegen amper de helft. Enig verband tussen de mening over verplaatsing en het percentage eigendomsgrond van het bedrijf blijkt niet te bestaan.

Andere factoren die wellicht een rol kunnen spelen zijn de plannen die de bedrijfshoofden met het nieuw op te zetten bedrijf na ruilverkaveling hebben. In tabel 30 is gezien in hoeverre er verband bestaat tussen deze plannen en de mening van de betrokkenen en hun echtgenoten over verplaatsing van woning en bedrijf naar de verkavelde polder.

Tabel 30

MENINGEN OVER VERPLAATSING VAN WONING EN BEDRIJF

Plannen na een eventuele ruilverkaveling een bedrijf op te zetten:	Mening 1) van man en vrouw over verplaatsing van woning en bedrijf naar een verkavelde polder		
	beiden vóór	beiden tegen	ongelijke mening
met het huidige teeltplan	9	8	4
met (meer) bollen en/of glas	60	10	11
met (meer) rundvee en/of akkerbouw	4	4	-

1) Zie noot bij tabel 29.

Het blijkt nu ook duidelijk dat bij de bedrijfshoofden die na een eventuele ruilverkaveling toch weer het huidige teeltplan op het nieuwe bedrijf zouden invoeren de animo voor verplaatsing relatief het kleinst is.

Het volgende overzicht geeft een indruk van de commentaren die de bedrijfshoofden en hun echtgenoten bij een uitspraak vóór of tegen verplaatsing hebben gegeven. Tevens blijkt hieruit dat de vrouwen zeker wel met het bedrijf meeleven.

	Aantal antwoorden van	
	mannen	vrouwen
Vóór verplaatsing:		
"zitten er eigenlijk op te wachten"	62	50
"mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan"	21	11
"met glas moet je op het bedrijf wonen"	17	7
"houden van de ruimte"	9	8
Tegen verplaatsing:		
"bang voor de kosten en om minder goede grond te krijgen"	20	3
"vinden het niet nodig, zo kunnen wij wel doorgaan"	22	3
"willen niet uit de dorpsgemeenschap weg"	4	15

Tenslotte is ook de mogelijkheid onder ogen gezien dat géén ruilverkaveling in het Geestmerambacht zal worden uitgevoerd en de stimulans die hiervan zou uitgaan achterwege zou blijven. Wat men in dat geval denkt te gaan doen blijkt uit tabel 31.

Tabel 31

PLANNEN INDIEN R.V.K. NIET DOORGAAT
(alleén voor geënquêteerden met structureel niet-aflopend grondgebruik)

	Aantal geënquêteerden dat, als r.v.k. niet doorgaat, van plan is					
	totaal ¹⁾	in het Geestmerambacht te blijven en			naar elders te verhuizen en	
		het bedrijf gewoon voort te zetten	A-bedrijfshoofd proberen te worden	een niet-agrarisch beroep te kiezen	tuinbouwbedrijf te beginnen	landbouwbedrijf te beginnen
A + B-groep, tuinders	130	109	-	3	17	1
A + B-groep, veehouders	29	26	-	1	1	1
C-groep	26	14	9	-	2	1
Bedr. hoofden < 50 jaar	130	102	7	3	17	3
Bedr. hoofden ≥ 50 jaar	55	49	2	1	3	-

1) Exclusief de bedrijfs hoofden die toch al plannen hebben om ermee op te houden.

De overgrote meerderheid, ook van de jongere bedrijfs hoofden, zou in dat geval toch in het Geestmerambacht blijven wonen en het huidige bedrijf gewoon voortzetten. 9 C-grondgebruikers zouden dan toch proberen het bedrijf op te werken, waardoor zij het niet-agrarisch hoofdberoep zouden kunnen afstoten, daarentegen zouden ook enkele A- en B-grondgebruikers juist een niet-agrarisch hoofdberoep aantrekken.

Slechts 23 grondgebruikers, 12% van het totaal aantal, van wie zelfs nog enkele ouderen, hebben plannen in het geval ruilverkaveling definitief niet zou doorgaan naar elders te verhuizen en daar een nieuw bedrijf te beginnen. Hierbij gaat de gedachte overwegend uit naar het beginnen van een tuinbouwbedrijf in de IJsselmeerpolders; vooral in Broek op Langedijk en Noord- en Zuid-Scharwoude kwam deze "uitwijkmogelijkheid" in de gesprekken naar voren.

De conclusie uit deze paragraaf kan zijn dat de ruilverkaveling in het denken over de toekomstige bedrijfsontwikkeling een grote plaats inneemt. Een volkomen objectieve meting van de houding ten opzichte van ruilverkaveling en de gevolgen ervan voor de opzet van het bedrijf is met deze beschouwingen echter niet geleverd. Enige reserve ten aanzien van deze conclusie lijkt dus wel geboden, te meer daar er ook verschillende aanwijzingen zijn dat men bij de bedrijfsaanpassing nog vrij traditioneel denkt (vgl. b.v. § 2c en § 3). Het lijkt het meest waarschijnlijk dat de betrekkelijk vooruitstrevende kijk, die men op de toekomstige bedrijfsontwikkeling in het licht van de ruilverkaveling blijkt te hebben, enigszins gflatteerd is ten gevolge van het tijdstip waarop het onderzoek hiernaar heeft plaats gehad, nl. vóór de definitieve beslissing tot ruilverkaveling over te gaan.

SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING

Het onderzoek in het Geestmerambacht heeft zich uitgestrekt over een steekproef van 280 tuinders, boeren en andere grondgebruikers, waaruit een representatief beeld van de centraal gestelde vraagstukken naar voren is gekomen. De belangrijkste gegevens over de huidige sociaal-economische structuur, in het bijzonder die van de land- en tuinbouw, zijn in de sociaal-economische schets (L.E.I.-nota No. 167) te vinden. Daarnaarmag kortheidshalve worden verwezen.

Ter aanvulling op hetgeen in de sociaal-economische schets is vermeld moge dienen dat 82% van de geënquêteerde agrariërs tuinder was en 18% veehouder, terwijl 28% van alle geënquêteerden weliswaar cultuurgrond exploiteerde doch daarin niet zijn hoofdberoep vond. Met name in de tuindersgroep vindt men tamelijk veelvuldig (bijna 30% van de tuindersgroep) verschillende vormen van gemeenschappelijke bedrijfsexploitatie (vader en zoon, broers, enz.); deze samenwerkingsvormen zijn doorgaans niet alleen op zuiver zakelijke basis opgezet. Op dit punt wordt overigens verder niet ingegaan. Een ander aspect dat vermelding verdient en dat met het oog op de eventuele structurele hervormingen van betekenis kan worden, is het geringe percentage tuinders en veehouders dat het bedrijf geheel in eigendom heeft (12%); 58% van de tuinders en veehouders heeft het bedrijf voor de helft of meer in pacht. De woningen, die langs de Langedijk en in Warmenhuizen en Koedijk geconcentreerd zijn, zijn echter voor het overgrote deel eigendom. Woning en bedrijf (grond) zijn dus veelal juridisch geheel van elkaar gescheiden.

Het onderscheid tussen veehouders en tuinders in het Geestmerambacht is niet alleen ruimtelijk (relatief de meeste veehouders wonen in Warmenhuizen en Koedijk), doch ook naar afkomst vrij duidelijk. De tuinderij is weliswaar uit de veehouderijbedrijven voortgekomen, doch van de huidige generatie veehouders en tuinders kwam het merendeel ook uit resp. een veehouders- en tuindersgezin.

De bedrijven in het Geestmerambacht zijn zeer overwegend gezinsbedrijven. Ruim 30% van de tuinders werkt alléén op het bedrijf, terwijl dit bij de veehouders zelfs meer dan 50% bedraagt. Op de tuinbouwbedrijven waar, zoals reeds werd opgemerkt, verschillende vormen van gemeenschappelijke exploitatie veel voorkomen bestaat de arbeidsbezetting voor ruim 20% van de gevallen uit vader en zoon en voor 27% uit de tuinder en een of meer familieleden. Het beeld van de arbeidsbezetting op de bedrijven vertoont dus nogal wat verschillen ten opzichte van het gangbare patroon elders in de landbouw.

Er is bij het onderzoek in de eerste plaats speciale aandacht geschonken aan de groep grondgebruikers die zich gedurende de laatste 9 jaar als zodanig nieuw in het Geestmerambacht hebben gevestigd (daaronder ook de gevallen van bedrijfsoverneming). Bij bestudering van de vestigingen zou nl. iets bekend kunnen worden omtrent de perspectieven voor het verwerven van een bestaan die de boeren en tuinders in het gebied zien liggen.

45% van de nieuwe vestigingen wordt gevormd door bedrijfs-overdrachten, doch de belangrijkste categorie daarna is die der bedrijfssplitsingen; vooral bij de tuinders ziet men nog steeds zoons die als zelfstandige beginnen op een kleine kavel op eigen naam. Het aantal personen dat zich als tuinder van buiten het Geestmerambacht heeft gevestigd is relatief gering. Het totaalaantal nieuwe vestigingen is jaarlijks vrijwel constant en bedraagt voor alle groepen tezamen bijna 3% per jaar. Het aantal nieuwe veehouders is ten opzichte van de tuinders de laatste jaren wat afgenomen.

Opmerkelijk was dat bij enkele van de nieuwgevestigden duidelijk de hoop op uitvoering van het ruilverkavelingsplan leeft: met de ongunstige produktieomstandigheden werd dus, met het uitzicht op verbetering, genoegen genomen. Ook de mogelijkheid voor speciale teelten in de polder werd nogal eens genoemd als belangrijke overweging om te beginnen met een bedrijf(je).

Het aantal in hun verwachtingen teleurgestelden is kleiner dan het aantal van hen die menen wel geslaagd te zijn sedert hun vestiging als zelfstandige (resp. bijna 40% en ruim 60%). Vastgesteld kan worden dat het feit dat men nieuwe teelten op het bedrijf heeft geprobeerd en/of ingevoerd, gunstig is geweest voor het al of niet slagen van het nieuwe bedrijf. Het percentage teleurgestelden onder bollenkwekers en glastuinders is lager dan onder de opengrondstuinders.

Onder de nieuwgevestigde C-grondgebruikers worden velen aangetroffen die het niet hebben kunnen bolwerken en hun bedrijfje ingekrompen hebben.

Het onderzoek heeft zich geconcentreerd op de vraag in welke mate in de komende 10 tot 15 jaar boeren en tuinders met hun bedrijf zouden ophouden, waardoor de grond vrij zou komen. Er is dus veel werk gemaakt van de indeling der geënquêteerden in structureel aflopende en niet-aflopende gevallen. Dat deze ongebruikelijke werkwijze is gevolgd is mede een gevolg van het feit dat een bedrijf in het Geestmerambacht dikwijls een wisselende omvang heeft en vaak ook in de loop der jaren andere percelen beslaat. O.a. ten gevolge van het vele pachtland is er van bedrijfsoverdrachten in de zin zoals die bij landbouwbedrijven voorkomen in dit gebied meestal nauwelijks sprake. Ook in de sociaal-economische schets was reeds een dergelijke indeling van de geregistreerden gemaakt, doch deze kon thans dank zij meer gegevens per individueel geval nader worden gedetailleerd.

17% van alle tuinders- en boerenbedrijven bleek tot de structureel aflopende bedrijven te moeten worden gerekend. Voor de groep gepensioneerden, etc. (groep D) ligt dit percentage uiteraard veel hoger (86%). Doch het is wel van belang te constateren dat in de C-groep (niet-agrariërs met grondgebruik) het percentage aflopende gevallen op 29 ligt. De aflopende bedrijven hebben een totale oppervlakte van 150 ha cultuurgrond in gebruik. Dit is bijna 17% van de totale oppervlakte cultuurgrond in gebruik bij alle geënquêteerden. Men kan dus globaal stellen dat in de komende 10-15 jaar 17% vrij komt. Dit is enerzijds een uit het gezichtspunt van de structurele problemen voor het Geestmerambacht verheugende constatering, doch anderzijds zal het jaarlijks vrijkomen van 1 à 1½% van de cultuurgrond niet zoveel méér zijn als reeds heden ten dage is waar te nemen. De laatste jaren zijn

immers op verscheidene geïsoleerd gelegen plaatsen in de polder reeds verscheidene percelen braak blijven liggen, terwijl ook de S.B.L. meermalen vrijkomende gronden heeft kunnen verwerven. Wellicht ten overvloede wordt er nog op gewezen dat "vrij komen" van de grond nog geenszins inhoudt dat deze ook in het kader van een structuurverbeteringsplan beschikbaar wordt gesteld.

In het verslag is verder ingegaan op allerlei verschillen die er tussen de aflopende en niet-aflopende bedrijven zijn te constateren. Het meest opmerkelijke daarvan is wel dat bij de opengrondstuinders relatief méér aflopende gevallen voorkomen dan bij de veehouders, glastuinders en bollenkwekers. Op de niet-aflopende bedrijven zien wij ook méér streven naar het verkrijgen van erkenningen voor bollenteelt en het bijhuren van teeltrecht. Het is dus duidelijk dat in deze teelten momenteel het meeste perspectief gezien wordt voor een financieel gezonde voortzetting van het bedrijf. Dit werkt in de hele bedrijfsuitrusting en -organisatie door: de aflopende bedrijven hebben een relatief minder grote werktuigeninventaris en zijn b.v. wat het transport naar de veiling betreft ook minder geoutilleerd.

Uiteraard is de arbeidsbezetting op de aflopende bedrijven minder groot dan op de niet-aflopende. In het algemeen hebben deze bedrijven ook wat minder cultuurgrond in gebruik. Voorts is geconstateerd dat de niet-aflopende bedrijven gedurende de afgelopen jaren gemiddeld groter in oppervlakte zijn geworden. Van de vrijkomende grond gaat dus ook een deel naar de blijvende bedrijven.

Zoals uit de sociaal-economische schets reeds was gebleken gaan de laatste jaren vrij veel boeren en tuinders over naar een ander beroep, en houden daarbij voorlopig hun grond aan. Zij worden daardoor in de C-groep geregistreerd. Het is gebleken dat onder de structureel aflopende gevallen in de C-groep zich verscheidene van deze voormalige A- en B-agrariërs bevinden. Uit deze feiten kan worden geconstateerd dat het beëindigen van het bedrijf in het algemeen niet van de ene op de andere dag plaatsheeft, maar dat dit een geleidelijk verloopend proces is, waarbij eerst overgang naar een (niet-zelfstandig) niet-agrarisch beroep optreedt en daarna pas een geleidelijke inkrimping van de bedrijfsoppervlakte. Dat het een en ander veelal in het financiële vlak, doch ook in het persoonlijke leven van de betrokkenen met moeilijkheden gepaard gaat, behoeft geen nader betoog. Verschillende uitspraken bij de interviews zijn daarvoor ook een duidelijke aanwijzing.

In het eerste hoofdstuk is er reeds op gewezen dat de beantwoording van de vraag in welke richting het bedrijfstype zich in de toekomst zou ontwikkelen door de betrokkenen heel moeilijk te beantwoorden is. Toch is hierover met hen gesproken. Er is daarbij echter gestreefd naar een benadering uit verschillende gezichtspunten t.w. vanuit het bedrijfstype en teeltplan, de noodzakelijke investeringen, het bezit van erkenning en teeltrecht, de beroepskeuze van de zoons, terwijl tenslotte de betekenis van de ruilverkaveling erbij is betrokken. Het beeld dat uit de beantwoording naar voren is gekomen blijft niettemin ontegenzegglijk een aan de huidige situatie gebonden beeld. De bevolking heeft al moeite met het zich inleven in de toekomstige situatie, zeker nu er nog geen uitsluitsel over het al of niet doorgaan van de ruilverkaveling bestaat. Maar bovendien moet men zich ervan bewust zijn dat het op de huidige inzichten gebaseerde toekomstbeeld dat de

bevolking heeft zeer wel kan worden beïnvloed. De beïnvloeding kan bewust geschieden (in dit verband valt te denken aan de agrarisch-sociale en sociaal-economische voorlichting, maar ook aan de technische voorlichting), maar ook onbewust door allerlei externe factoren. Het toekomstbeeld dat de mensen thans voor ogen staat zal dus zeker afwijken van de feitelijke situatie over een aantal jaren. Met het opstellen van een prognose (hetzij kwalitatief of kwantitatief) op grond van deze beschouwingen moet men dus zeer voorzichtig zijn. Het is eigenlijk alleen verantwoord aan deze beschouwingen enkele opmerkingen te ontleen over het nog te voeren beleid opdat de gewenste toekomstsituatie wordt bereikt.

Een van de meest markante resultaten die het onderzoek in dezen heeft opgeleverd, is dat 28% van de tuinders met structureel niet-aflopende bedrijven op lange termijn intensiveringsplannen heeft. Deze plannen gaan hoofdzakelijk in de richting van meer bollen op het bedrijf invoeren; een vierde deel hunner denkt in de richting van glascultures te gaan. Uitbreiding van de bedrijfsoppervlakte is ook van belang; 46% van de tuinders streeft op korte termijn naar uitbreiding en/of intensivering en vooral door veehouders werd bedrijfsvergroting veelvuldig genoemd. Een scherp onderscheid tussen intensivering en vergroting kon niet worden gemaakt.

Bij het gesprek over de mogelijkheden tot intensivering werden de slechte externe produktieomstandigheden nogal eens aangeduid als de belangrijkste belemmering voor het uitvoeren van deze plannen. Niettemin bleek desgevraagd 35% van de tuinders met structureel niet-aflopende bedrijven van mening te zijn dat het bedrijf in zijn huidige toestand zich wel leende voor (meer) bollenteelt, en 19% dacht dat wel (meer) glascultures zouden kunnen worden ingevoerd op hun bedrijf. Bij de veehouders zien wij nog meer optimistische gedachten, drie vierde deel hunner dacht de veestapel wel te kunnen uitbreiden onder de heersende omstandigheden. In deze kring bestaat geen animo om op bollenteelt of glascultures over te gaan. De moeilijkheid bij de uitbreiding van de bollenteelt is echter het ontbreken van de nodige sierteelsterkenningen (bijna 80% van de betrokkenen noemde dit althans als het belangrijkste probleem).

Spreekt men over de uitvoering van ruilverkaveling in het Geestmerambacht, dan is de belangstelling voor bloembollenteelt nog groter. Vooral de jongere tuinders tonen dan ambitie.

Het voorgaande zou de mening kunnen doen postvatten dat het met de animo van de tuinders in het Geestmerambacht over te gaan naar meer winstgevende teelten en het moderniseren van de bedrijfsvoering nogal gunstig is gesteld. Deze conclusie is echter onvolledig. Het is nl. bij bijna alle geïnterviewden duidelijk gebleken dat men weliswaar in de richting van bollen- en glasteelten wil gaan, maar dat de gemengde opzet van het typisch Geestmerambachter bedrijf zal worden gehandhaafd. Dat dit noodzakelijk is wordt vaak gemotiveerd met de wisselbouw. Daar op hetzelfde perceel met bollenteelt voor wat de tulpen betreft slechts om de 4 tot 5 jaar mag worden teruggekomen en voor de gladiolen nog langer moet worden gewacht, is dus jaarlijks een groot deel van het bedrijf beschikbaar voor andere teelten. Deze redenering zal ongetwijfeld een zekere rol spelen bij de voorkeur voor het gemengde bedrijf. Doch het is niet onmogelijk dat behalve

deze argumenten ook een zekere vrees voor het verlaten van de gangbare gedragsregels aanwezig is. In dat geval verschuilt men zich als het ware achter dit argument teneinde dieperliggende motieven niet onder ogen te hoeven zien.

Dat ten aanzien van de bedrijfsvoering nog vrij sterk langs traditionele lijnen wordt gedacht, moge ook blijken uit de opmerkingen die er over de financiering van de nieuwe investeringen zijn gemaakt. Men wil deze beperken tot het "hoogst nodige" en velen stellen dat zij uit eigen vermogen de middelen zullen moeten vinden, eventueel aangevuld met een lening bij de Boerenleenbank. Slechts weinigen noemden financiering van nieuwe bedrijfsuitrusting e.d. via de ruilverkaveling als een van de middelen. Men mag wel stellen dat men op dit punt nog nauwelijks weet wat er voor mogelijkheden zijn. Nu is de voorlichting hierover ook nog niet erg intensief ter hand genomen, doch afgezien daarvan schuilen hier toch wel innerlijke weerstanden tegen meer moderne financieringsvormen. Gesteld kan worden dat over deze materie nog uitgebreide gedachtenwisseling en voorlichting nodig zullen zijn; uiteraard zal dit pas goed mogelijk zijn als een definitief standpunt omtrent de mogelijke financieringsvormen in ruilverkavelingsverband is ingenomen in het rapport ex art. 34 van de Ruilverkavelingswet.

Ook in het Geestmerambacht is de beroepskeuze van de boeren- en tuinderszoons een belangrijke aanwijzing omtrent het toekomstige aantal bedrijfshoofden. Er is dan ook vrij diep ingegaan op de beroepen van de zoons. Er wordt tevens aan herinnerd dat bij de berekening van het percentage bedrijven dat de komende 10-15 jaar vrij van gebruik zou komen, ook reeds van deze gegevens betreffende de zoons gebruik is gemaakt.

Het blijkt dat 54% van de tuinderszoons en zelfs 61% van de veehouderszoons een beroep in de land- of tuinbouw heeft. De zoons van de niet-agrarische grondgebruikers zijn in veel sterkere mate afgevloeid (slechts 17% in de land- of tuinbouw). Van de in de land- of tuinbouw werkende zoons is 30% al zelfstandig; hieronder zijn echter nogal wat gevallen van "beginnende zelfstandigheid": zoons die een deel van de grond van het ouderlijk bedrijf voor eigen rekening maar met hulp van vader bewerken. De teelt van een perceel bloembollen is dikwijls de grondslag van zo'n "bedrijfje". Overigens is het opmerkelijk en een bevestiging van wat reeds werd geconstateerd, dat onder de jongere generatie (d.w.z. de reeds zelfstandige zoons van de geënquêteerden) de bollenteelt en andere intensievere cultures vrij sterk zijn verbreid.

Tijdens de interviews is gevraagd hoe men de toekomst voor de zoons in de tuinbouw in het Geestmerambacht zag. Ruim 60% van degenen die zich hierover uitspraken zouden hun kinderen afraden tuinder of boer in het Geestmerambacht te worden. Dit cijfer liep echter terug tot ruim 20% wanneer de polder door middel van ruilverkaveling zou worden verbeterd. De ruilverkavelingsplannen werpen hier dus wel op heel bijzondere wijze hun schaduw vooruit: In zekere zin zou men van een averechts effect kunnen spreken: met ruilverkaveling zouden er méér zoons in de agrarische sector "gebonden" blijven dan zonder. Uiteraard dient hierbij wel te worden bedacht dat hier slechts tijdens interviews gedane uitspraken worden weergegeven, die geenszins onveranderlijk zijn. Doch de bijzondere plaats die de ruilverkavelingsplannen in de gedachtenwereld van de boeren en tuinders in het Geestmerambacht innemen, komt toch treffend naar voren.

Hoewel het moeilijk is voor de betrokkenen zich een beeld te vormen van de verkavelde polder en van de levens- en werkomstandigheden daarin, was er een zeer grote animo voor verplaatsing van woning en bedrijf. Bijna 70% van de tuinders (en hun echtgenotes) stond positief tegenover de gedachte van verplaatsing. Bij de veehouders was dit percentage lager. Het ligt wel voor de hand dat de oudere tuinders hier minder voor voelden dan de jongere. Ook hier geldt echter dat geen concrete prognose omtrent het aantal definitieve gegadigden voor verplaatsing kan worden gemaakt. De belangstelling ervoor is alleen duidelijk aanwezig. Dit is overigens ook niet zo verwonderlijk, daar men in de uitgevoerde ruilverkavelingen in de naaste omgeving (b.v. de Waarland- en Slootgaardpolder) de goede resultaten van de ruilverkaveling kan zien.

Mocht de ruilverkaveling uiteindelijk toch niet doorgaan, dan ziet het overgrote deel van de huidige generatie tuinders en boeren geen andere mogelijkheid dan met het huidige teeltplan gewoon door te gaan. Een rechtstreekse overgang naar een niet-agrarisch beroep ten einde een betere bestaansbasis te vinden ligt buiten het gezichtsveld van de meesten; ook dit is niet zo verwonderlijk als men rekening houdt met de leeftijd van de betrokkenen.

Uit het voorgaande mag wel de conclusie worden getrokken dat de belangstelling voor de ruilverkaveling in het Geestmerambacht zeer groot is. Dit komt ook tot uiting op de bijeenkomsten der standsorganisaties en indeplaatselijke persorganen. Er is echter één punt, dat tot dusver in het onderzoek buiten beschouwing is gelaten en dat van betekenis kan zijn bij het in stemming brengen van het plan. De grondgebruikers, die zijn geïnterviewd, zijn slechts voor een deel eigenaren van gronden in de polder. Vrij veel grond in het Geestmerambacht is in handen van niet-agriërs en zelfs van buiten het gebied wonenden. In hoeverre deze belanghebbenden positief staan tegenover de ruilverkavelingsplannen (te meer wanneer deze ook allerlei planologische doeleinden gaan dienen) zal moeten worden afgewacht. Wij zouden ervoor willen pleiten dat ook de opvattingen van de eigenaren-verpachters zouden worden gepeild. Of dit door middel van een apart onderzoek of op andere wijze moet geschieden kan hier voorlopig in het midden worden gelaten.

Een slotopmerking betreft de voorlichting over de ruilverkavelingsplannen. Het ingestelde onderzoek heeft aangetoond, dat er in het Geestmerambacht, vóórdat men een snelle aanpassing van de vrij traditioneel denkende tuinders en boeren aan de nieuwe situatie mag verwachten, een doelgerichte en uitgebreide voorlichting zal moeten komen. Deze zal vooral op bedrijfseconomische en financieringsvraagstukken moeten zijn toegespitst, terwijl er ten aanzien van de bedrijfsoverdrachten, de overgang naar andere beroepen en eventueel het vertrek uit de streek een intensieve begeleiding in het vlak van de sociaal-economische voorlichting en het algemeen maatschappelijk werk noodzakelijk is.

Deze activiteiten zijn uiteraard in het voorbereidingsstadium al van zeer groot belang, doch ook na de uitvoering van de ruilverkaveling zal een blijvende "nazorg" gewenst zijn. De resultaten van het onderzoek wijzen in die richting en bovendien bestaat de indruk dat het aanpassingsproces in andere verkavelde gebieden ook nog te aarzelend verloopt.

VRAGENLIJST
(enigszins verkort weergegeven)

Naam en adres
Hoofdberoep en/of nevenberoep

A. Personalia

Geboortejaar en -plaats
Burgerlijke staat en godsdienst
Beroepsloopbaan sedert 1952
Genoten onderwijs en gevolgde cursussen
Beroep van vader

B. Arbeidsvoorziening

Aantal volwaardige arbeidskrachten (verdeeld naar mannen en vrouwen):
bedrijfshoofd, echtgenote, kinderen, vreemd personeel (vast of los), enz.

C. Gebouwen

Is de woning eigendom of gehuurd?
Heeft U een koolschuur (eig./huur/nee, voor ton kool)?
Heeft U koelhuisruimte (eig./huur/nee, voor ton kool)?
Heeft U een bollenschuur?
Heeft U een veestalling? (Zo ja, voor max. koeien.)
Heeft U een werktuigenberging?

D. Kinderen van 12 jaar en ouder

Geboortejaar, burgerlijke staat en woonplaats
Genoten onderwijs en gevolgde cursussen
Beroep (c.q. beroep schoonzoon)

Voor schoolgaande zoons:

Welk beroep vermoedelijk?

Hoe denkt hij/U over een beroep in de land- of tuinbouw?

Voor de andere zoons:

Tevreden met het huidige beroep, eventueel plannen voor beroeps-
verandering (terugkeer in land- of tuinbouw)?

Waarom van beroep veranderd?

Wil hij zelfstandig boer of tuinder worden?

Zo ja, welke kansen heeft hij daarvoor?

Voor zelfstandige boeren of tuinders:

Hoe kwam hij aan het bedrijf of hoe kwam dit tot stand?

Sedert wanneer en welk type bedrijf?

E. Grondgebruik

Per kavel de volgende gegevens:
oppervlakte en gebruikswijze;
eigendom of pacht;
hoe bereikbaar en hoe ver van huis?

F. Erkenningen en teeltrecht

Bezit U een sierteelterkenning?

Huurt U teeltrechten bij?

Indien U zelf geen erkenning heeft, werkt U samen met een erkenninghouder?

Streeft U ernaar zelf een erkenning te krijgen (b.v. via schakelcursus)?

G. Bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering

Bezit U een ploeg, frees, beregeningsinstallatie, rugspuit, sorteermachine, boot met of zonder motor?

Maakt U gebruik van loonwerkers?

Welke trekkracht op Uw bedrijf?

Brengt U zelf Uw produkten naar de veiling?

H. Voor sedert 1952 nieuwgevestigden in het Geestmerambacht

Waar kwam U vandaan?

Op welke wijze bent U Uw bedrijf begonnen?

Heeft U nog geprobeerd buiten het G.A. een bedrijf te beginnen?

Waarom kwam U toch naar het G.A.?

Heeft U nog over een niet-agrarisch beroep gedacht?

Is Uw bedrijf sedertdien in oppervlakte vergroot of verkleind?

Welke andere teelten heeft U sedert Uw vestiging geprobeerd en/of ingevoerd?

Zijn Uw verwachtingen alles bijeen genomen beantwoord?

I. Structureel aflopend en niet-aflopend grondgebruik

Heeft U al eens overwogen wat U op den duur met Uw bedrijf gaat doen?

Hoe denkt (hoopt) U dat te regelen? Waarom nog niet over nagedacht?

Als het bedrijf op den duur niet wordt voortgezet, wat gaat U er dan mee doen? Denkt U er b.v. over één of meer zoons als firmant of deelnoot in het bedrijf op te nemen?

Kunt U op het ogenblik op Uw bedrijf in zijn huidige toestand (meer) bollen gaan telen, (meer) glasteelten invoeren, (mest) rundvee gaan houden? Zo niet, waarom niet? Waarom wilt U het bedrijf in zijn huidige toestand laten? Zoudt U meer grond willen hebben?

Waarom bent U een ander beroep gaan uitoefenen? Bent U tevreden met deze verandering?

Stelt U zich eens voor dat U een bedrijf kunt krijgen van de huidige of gewenste grootte, aaneengesloten, goed ontsloten, op goede grond, zoals dat na de ruilverkaveling in het Geestmerambacht zou kunnen liggen, wat voor bedrijf zoudt U dan opzetten:

met het huidige teeltplan;

met (meer) bollen, glasteelten, fruit, rundvee?

Welke investeringen zijn daartoe naar Uw mening nodig?

Hoe zoudt U dat financieren?

Heeft U de nodige erkenningen en teeltrechten?

Zoudt U voelen voor verplaatsing van Uw woning en bedrijf naar de verkavelde polder? Hoe zou Uw vrouw daarover denken?

Als de ruilverkaveling nu eens niet zou doorgaan, zoudt U dan met Uw gezin in het G.A. blijven wonen en een ander beroep zoeken of Uw huidige bedrijf voortzetten, of elders een land- of tuinbouwbedrijf zien te verwerven?

Welke zijn de meest nodige verbeteringen voor Uw bedrijf?

Welke zijn de meest nodige voorzieningen voor het Geestmerambacht als geheel?

BIJLAGE II

TOELICHTING OP ENKELE VEELVULDIG GEBRUIKTE TERMEN

1. Beroepsgroepen

De bij het L.E.I. gebruikelijke indeling van de grondgebruikers in beroepsgroepen onderscheidt:

- A-grondgebruikers: het bedrijfshoofd besteedt zijn arbeidstijd geheel aan het eigen bedrijf;
- B-grondgebruikers: meer dan de helft van de arbeidstijd wordt aan het eigen bedrijf besteed, daarnaast heeft het bedrijfshoofd nog een nevenberoep;
- C-grondgebruikers: minder dan de helft van de arbeidstijd wordt door de grondgebruiker aan het eigen bedrijf(je) besteed;
- D-grondgebruikers: rustende agrariërs of gepensioneerde niet-agrariërs en personen zonder beroep voor zover zij enig grondgebruik hebben.

2. Bedrijfstypen

De hoofdindeling van de bedrijven onderscheidt tuinbouwbedrijven en veehouderijbedrijven op basis van dezelfde criteria als zijn toegepast in het rapport "Het Geestmerambacht" van 1955. Daarin is nl. uitgegaan van de intensiteit van het teeltplan, welke wordt bepaald door de bruto-opbrengst in geld van de verschillende produktierichtingen.

Tuinbouwbedrijven: van de totale bruto-opbrengst wordt 50% of meer ingenomen door tuinbouwteelten;

Veehouderijbedrijven: van de totale bruto-opbrengst wordt 50% of meer ingenomen door de veehouderij en akkerbouw.

De tuinbouwbedrijven worden op enkele plaatsen in dit verslag verder onderscheiden in:

opengrondstuinbouwbedrijven: van de bruto-opbrengst aan tuinbouwteelten wordt het hoogste percentage ingenomen door opengrondsgroenteteelt;

bollenbedrijven: van de bruto-opbrengst aan tuinbouwteelten wordt het hoogste percentage ingenomen door bollenteelt;

glastuinbouwbedrijven: van de bruto-opbrengst aan tuinbouwteelten wordt het hoogste percentage ingenomen door glasteelten;

overige tuinbouwbedrijven: van de bruto-opbrengst aan tuinbouwteelten wordt het hoogste percentage ingenomen door fruitteelt en/of door bloemisterijteelten.

De indeling naar beroepsgroepen en bedrijfstypen is ook toegepast in de sociaal-economische schets.

In de reeks Verslagen van het Landbouw-Economisch Instituut zijn op dit gebied reeds verschenen of verschijnen binnenkort

Verslag No. 2	Reutum-Ageleresch. Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in Twenthe, november 1962.
Verslag No. 7	Veghel-Erp. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, december 1962.
Verslag No. 11	Delt-Oude Weer. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in het Groninger Hogeland, februari 1963.
Verslag No. 17	Heiligenbergerbeek. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het Utrechtse zandgebied, april 1963.
Verslag No. 18	De Haagse Beemden. Sociaal-economisch onderzoek in een ruilverkavelingsgebied in de Baronie van Breda, mei 1963.
Verslag No. 19	Ursem. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in Westfriesland, mei 1963.
Verslag No. 20	Noord-Beveland. Sociaal-economische schets van het voormalige eiland, mei 1963.
Verslag No. 24	Het Geestmerambacht. Een onderzoek naar enkele sociaal-economische vraagstukken verband houdend met de voorbereiding van de ruilverkaveling, juni 1963.

VOLLEDIGE LIJST VAN ACTUELE L.E.I.-PUBLIKATIES
OP AANVRAAG GRATIS VERKRIJGBAAR

